

DİYANET HAC REHBERİ

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI YAYINLARI

DİYANET HAC REHBERİ

Hazırlayan Komisyon
Avni KURT
Şükrü ÖZBUĞDAY
Muzaffer ŞAHİN
Dr. Ekrem KELEŞ
Osman Zeki ŞENER

ANKARA-2003

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

DİYANET HAC REHBERİ

Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları /468
Cep Kitapları /42

Tashih:
İsmail DERİN

Dizgi:
Hasan EKİNCİ

Grafik:
Recep KAYA

Baskı :
Başak Matbaacılık Ltd. Şti.
(312) 384 27 61 - ANKARA

7. ***Baskı***

2003.06.Y.003-468
ISBN: *975-19-2349-2*

Dini Yayınlar Dairesi Başkanlığı
Derleme ve Yayın Şubesi Müdürlüğü
Tel: (0.312) 295 73 06-295 72 75 - ANKARA

İÇİNDEKİLER

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
HACCA İLİŞKİN KUSURLAR, EKSİKLİKLER VE CEZALAR

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
BAŞKASININ YERİNE VEKİL (BEDEL) OLARAK HAC-CETMEK

BEŞİNCİ BÖLÜM
UMRE

ALTINCI BÖLÜM
MEDİNE-İ MÜNEVVERE'Yİ ZİYARET VE MEKKE-İ MÜKERREME'DEKİ BAZI ZİYARET YERLERİ

YEDİNCİ BÖLÜM
HAC DÖNÜŞÜ VE SONRASI

ÖN SÖZ

633 sayılı yasayla, toplumu Din konusunda aydınlatmak, itikat, ibadet ve ahlâkla ilgili işleri yürütmek üzere görevlendirilmiş bulunan Başkanlığımız, yaklaşık çeyrek asırdan beri yurt içinde ve yurt dışındaki vatandaşlarımızın hac ibadetini yerine getirmelerinde onlara yardımcı olmakta ve rehberlik etmektedir.

Bir çok zorluklara katlanmayı göze alarak bu ibadeti yerine getirmek isteyen müslümanın, bu ibadeti usulüne göre eda edebilmesi için hacla ilgili bir takım bilgilere ihtiyacı vardır.

Elinizdeki bu kitap, söz konusu ihtiyacı karşılamak düşüncesiyle, geçmiş tecrübelerin ışığı altında, ayrıntılara girmeden sade bir üslupla ve uygulamaya yönelik olarak hazırlanmıştır.

Bu kitapta, hacı adaylarını pratik bilgilendirme hedeflenmiş; konuların anlatımı resim, harita ve şekillerle zenginleştirilmiştir. Ayrıca Diyanet Hac Rehberi ile birlikte aynı komisyonca **"Diyanet Hac Duaları"** isimli bir kitap daha hazırlanmış ve bu kitabın **"Diyanet Türkçe Hac Duaları"** ve **"Diyanet Tavaf ve Sa'y Duaları"** olmak üzere iki ayrı basımı yapılarak vatandaşlarımızın istifadesine sunulmuştur.

DİYANET

GİRİŞ

Hac, farz olarak ömürde bir defa yerine getirilen bir ibadettir. Bu itibarla müslümanlar, genellikle hacla ilgili bilgilere oldukça yabancı kalmaktadırlar. Bu önemli ibadeti yerine getirme fırsatını bulduklarında da, pek çoğu, yeterli temel bilgilere sahip olmadıklarından, kısa bir sürede konuya ilişkin bilgileri kâfi derecede öğrenme imkanını bulamamaktadır.

Bu durum, memleketten çıkıldığı andan itibaren uygulamaya yönelik olarak nerede ne yapılacağını ayrıntılara girmeden adım adım anlatan pratik bir kitapçığa ihtiyacı ortaya çıkarmıştır.

İşte elinizdeki kitap, söz konusu ihtiyacı karşılamak amacıyla hazırlanmıştır.

Bu kitapta konular, uygulamadaki sıra takip edi-

lerek anlatılmıştır. Ülkemizden hacca gidenlerin tamamına yakını **"Temettu haccı"** yaptığından, anlatımda Temettu haccı esas alınmış, "İfrad haccı " ve "Kıran haccı" nın farklı olan yönlerine kısaca işaret edilmekle yetinilmiştir.

Konular anlatılırken, büyük çoğunluğu ilgilendirmeyen ihtilaflara yer verilmemiş, haccın yapıldığı mekanlardaki şartlar ve mevcut uygulama da göz önüne alınarak, maslahata daha uygun düşen görüşler tercih edilmiştir.

Müslümanın hayatında çok önemli bir yeri olan dua, hacda daha da önem kazanır. Çünkü hac, kutsal mekânlarda, mübarek yerlerde ve milyonlarca müslümanla birlikte yapılan bir ibadettir. Böyle bir ibadeti anlatan bir kitapta, aslında hacla ilgili dualara yer verilmesi daha iyi olabilirdi. Ancak kitabın hacminin büyümemesi ve duada aslolanın da herkesin içinden geldiği gibi dua etmesi olduğu dikkate alınarak, burada dualara yer verilmemiştir. Fakat hacı adaylarının, hacda bir takım örnek dualara ihtiyaç duyacakları da, bir gerçektir. Bu hususlar göz önünde bulundurularak, duaların **"DİYANET HAC DUALARI"** adıyla bir kitapta toplanması uygun görülmüştür. İhtiyaç duyulduğunda bu kitaptan yararlanılabilir.

BİRİNCİ BÖLÜM

HACLA İLGİLİ BAZI ÖN BİLGİLER

I-HAC NEDİR ?

Hac, İslâm'ın beş esasından birisidir. Hem malî ve hem de bedenî bir ibadettir.

Hac, kelime olarak, **"yönelmek, kasdetmek, bir kimseyi ya da bir yeri çokça ziyaret etmek"** anlamlarına gelir.

Dini bir terim olarak hac, **"Belirli bir zamanda usulüne uygun olarak ihrama girdikten sonra Arafat'ta vakfe yapmak, Kâ'be'yi tavaf ederek ziyaret etmek ve diğer bazı dini görevleri yerine getirmek"** suretiyle yapılan ibadeti ifade eder. Bu ibadeti yerine getirene hacı denir.

Hac, hicretin IX. yılında farz kılınmıştır. Haccın farz olduğu hükmü, Kur'an ve Sünnette bildirilmiştir. Bu konuda tüm müslümanlar görüş birliği içerisindedirler. Kur'an-ı Kerîm'de, **"Gitmeye gücü yetenlerin Kâ'be'yi haccetmeleri insanlar üzerinde Allah'ın bir hakkıdır."**(1) buyurulmuştur. Hz. Peygamber de, **"İslâm beş temel esas üzerine kurulmuştur. Bunlar, Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın peygamberi olduğuna şehadet etmek, namaz kılmak, zekat vermek, Kâ'be'yi haccetmek ve Ramazan orucunu tutmaktır."**(2) buyurmaktadır.

Hac, bilindiği şekliyle Hz.İbrahim'e kadar uzanan bir ibadettir. Kur'an ve hadisler bize, Hz.İbrahim'in haccından, insanları hacca çağırmasından bahsetmekte, (Hac 22/27-28) Kâ'be'nin ve hac menasikinin tarihçesine işaret etmektedir.

1. Hac Kimlere Farzdır ?

Erkek olsun, kadın olsun şartlarını taşıyan her müslümana, ömründe bir defa haccetmek farzdır. Üzerine hac farz olan kimse, bu ibadeti geciktirme-

(1) Al-i İmran Sûresi, ayet: 97
(2) Buhari, İman, 2; Müslim, İman, 5

den bir an önce yerine getirmelidir. Üzerine farz olduğu halde bir takım gerekçelerle bu önemli ibadeti yerine getirmeyip ileri yaşlara ertelemek dinen uygun değildir. Bu şekilde haccını erteleyip daha sonra bizzat hac yapamayacak duruma düşen kimse, yerine bedel (vekil) göndermek zorunda kalır.

Bir kimsenin hac ibadetiyle yükümlü sayılması için; müslüman, akıllı, erginlik çağına ulaşmış, hür, hac için yeterli malî imkâna sahip ve bu ibadeti yerine getirecek vakte erişmiş olması şarttır. Bu şartlardan birini taşımayan kimseye hac farz olmaz.

Kendisine hac farz olan kimsenin, haccını bizzat eda etmekle yükümlü sayılması için de, sağlıklı olması, tutukluluk veya yurt dışına çıkma yasağı gibi bir engelinin bulunmaması ve yolun güvenli olması şarttır. Ayrıca boşanma veya ölüm iddeti beklemekte olan kadının, beklemesi gereken süreyi tamamlamış olması lazımdır.

Hac yolculuğuna katlanamayacak, ya da fiilen haccedemeyecek derecede hasta olanlar ile yaşlılar, tutuklular, yurt dışına çıkışları yasaklanmış olanlar ve iddet beklemekte olan kadınlar, hac kendilerine farz olsa bile, eda ile yükümlü değildirler. Bu durumda olanlar şartları oluştuğu takdirde bizzat haccederler.

2. Haccın Fazileti

Dünya ve ahiret hayatı açısından önemli bir dönüm noktası olan hac, samimi ve ihlâslı bir şekilde yerine getirildiği zaman, müslümanı günahlarından arındırır; onun Allah katındaki derecesini yükseltir; cenneti kazanmasına vesile olur ve kişiyi ahlâken olgunlaştırır.

Gücü yetenlerin farz olarak ömürlerinde bir defa yapacakları bu ibadetin fazileti gerçekten büyüktür. **"Kim Allah için hacceder de kötü söz ve davranışlardan sakınır ve günahlara sapmazsa – kul hakları hariç - annesinin onu doğurduğu günkü gibi günahlardan arınmış olarak döner"**[3] hadisi şerifi, haccın ne derece faziletli bir ibadet olduğunu anlatmaya yeter. Bununla birlikte haccın fazileti konusunda birkaç hadis-i şerif daha zikretmek yararlı olacaktır.

Peygamber Efendimiz (S.A.S.) şöyle buyurmuştur:

"Makbul haccın karşılığı Cennetten başka bir şey değildir. Umre de diğer bir umre ile arasındaki günahları siler."[4]

(3) Buhari, Hac, 4

(4) Nesai, Menasik,3-5 (5/112,115); Müslim,Hac, 437(Hadis no:1349); İbn-i Mace, Menasik, 3 (Hadis No: 2888)

Amellerin hangisi daha faziletlidir? şeklindeki bir soruya Peygamberimiz:

"Allah ve Rasûlüne iman" şeklinde cevap vermiş; sonra hangisi ? diye sorulunca;

"Allah yolunda cihad" buyurmuş, sonra hangisi? denince;

"Makbul hac" diye cevap vermiştir.[5]

Hacceden kimselerin Allah katındaki değeri çok yüksektir. Bu sebeple Yüce Allah onların içtenlikle yapacakları duaları geri çevirmez. Peygamber Efendimiz;

"Haccedenler ve umre yapanlar Allah'ın misafirleridir. Kendisine dua ederlerse dualarını kabul eder, bağışlanma dilerlerse onları bağışlar"[6] buyurmaktadır.

Konuyla ilgili bir diğer hadis-i şerif de şöyledir:

"Hac ve umreyi art arda yapınız. Çünkü bu ikisi, körüğün demir, altın ve gümüşün pasını giderdiği gibi fakirliği ve günahları yok eder."[7]

---

(5) Buhari, Hac, 4; Nesai, Menasik, 4 (5/113)
(6) İbn-i Mace, Menasik, 5 (Hadis no: 2892)
(7) Tirmizi, Hac, 2 (Hadis No: 810); Nesai, Menasik, 6 (5/115); İbn-i Mace, Menasik, 3 (Hadis No: 2887)

Bir hadis-i şerifte de hac ve umre normalde gaza yoluyla yapılan cihada katılmayan yaşlılar, küçükler, güçsüzler ve kadınların cihadı olarak nitelendirilmiştir[8] ki, bu hadis de hac ibadetinin faziletine işaret etmektedir.

Yüce Allah'ın kullarını en çok affettiği gün olan Arefe gününde[9] saçı başı dağılmış, toza toprağa belenmiş bir vaziyette el açıp Allah'a yalvaran kullarını Cenab-ı Hak mutlaka affeder. Önemli olan böylesine üstün bir ibadeti, gereği gibi yerine getirerek onun faziletinden yararlanmaktır.

3. Haccın Hikmetleri

Allah'ın emrettiği her şeyde şüphesiz insanların dünya ve ahiret hayatı için pek çok hikmetler vardır. Bu şaşmaz gerçeğe göre haccın da pek çok hikmetleri bulunmaktadır. Bunlardan bazıları şöyle sıralanabilir:

Her insan yaratılışı gereği Yüce Allah'a karşı kulluğunu ortaya koymak ihtiyacındadır. Hac, kula, en

(8) Nesai, Menasik, 4 (5/114)
(9) Müslim, Hac, 79 (Hadis No: 1348)

belirgin bir şekilde Yüce Allah karşısında aczini ortaya koyma, kulluğunu ifade etme ve onun verdiği nimetlere şükretme imkanı veren bir ibadettir. Çünkü hacı, mal, mülk, makam ve mevki gibi dünyevi unsurlardan sıyrılarak Allah'a yönelir. Sonsuz güç ve kudret sahibinin karşısında teslimiyetini ve bağlılığını ifade eder. Bu durum kendisine Allah'a kul olma zevkini tattırır.

Hac; renk, dil, ırk, ülke, kültür, makam ve mevki farkı gözetmeksizin aynı amaç ve gayeleri taşıyan milyonlarca müslümanı bir araya getirerek eşitlik ve kardeşliğin çok canlı bir tablosunu oluşturur. Bu, lafta kalan kuru bir iddiadan ibaret değildir. Zenginiyle, fakiriyle, güçlüsüyle, güçsüzüyle bütün hacılar aynı kıyafetler içinde, aynı mahrumiyetleri yaşayarak, aynı güçlüklere katlanarak, aynı şartlarda hareket ederek fiili bir eşitlik ve kardeşlik eğitiminden geçerler. Trilyonlara hükmeden bir zenginle geçimini zor karşılayan bir fakire aynı kıyafet içinde Arafat'ta beraberce el açıp dua ettiren ve Kâ'be'nin etrafında yan yana tavaf ettiren hac ibadeti, insanlara makam, mevki, mal mülkle böbürlenmemeyi, İslâm kardeşliği içinde tanışıp kaynaşmayı ve mahşeri unutmamayı öğretir.

İslâm Dininin doğup yayıldığı, vahyin indiği, Hz.

Peygamber ve ashabının bin bir güçlük ve sıkıntılar içinde mücadeleler verdiği ve Hz. Adem'den beri bazı peygamberlerin uğrak yeri olmuş kutsal toprakları görmek, müminlerin dini duygularını güçlendirir; İslâm'a bağlılıklarını artırır.

Dünyanın dört bir tarafından gelen, renkleri, dilleri, ülkeleri ve kültürleri farklı, fakat hedef ve gayeleri aynı binlerce müslümanın birbirleriyle kaynaşması ve görüşmesi sağlanmış olur. Bu durum müslümanların birbiriyle irtibat kurmalarına, birbirlerinin dertlerinden haberdar olmalarına ve hatta ticari bağlantılar kurmalarına imkan sağlar.

Hac ibadetiyle müslüman, Yüce Allah'ın kendisine lütfettiği sağlık, yetenek, mal ve mülk gibi dünyevi nimetlerin şükrünü eda etmiş olur.

Hac yapan müslümanlar sabır, tahammül, sıkıntılara katlanma, güçlüklere göğüs gerebilme, büyük kalabalıklarla aynı anda hareket ederek aynı şeyleri yapabilme, yardımlaşma, dayanışma ve belli kurallara adapte olabilme... gibi ahlaki özelliklerini geliştirirler.

Hac, müslümanlarda ömür boyu silinmeyecek derin hatıralar bırakır. Bu hatıralar; müminin hacdan sonraki yaşamında istikametini kaybetmemesine

hizmet eder. Hac, müminin hayatında adeta bir dönüm noktası oluşturur.

Arafat gibi mahşerin örneğini oluşturan bir yerde Allah'a el açıp yalvaran ve günahlarından sıyrılan bir müslüman bir daha kolay kolay eski işlediği günahlara dönmek istemez. Bu yönüyle hac, günahkar müslümanlar için bir arındırma ve iyileştirme işlemi görür.

Hac sayesinde müslümanlar arasında güzel etkileşimler meydana gelir. Müminler birbirlerinden güzel hasletler alırlar. Fikirlerinde müspet anlamda önemli değişmeler olur. İnsanları birbirinden uzaklaştıran ırkçılık gibi olumsuz düşüncelerin törpülenmesi sağlanır.

Kısaca haccın, başka ibadetlerde olmayan kendine özgü pek çok hikmetleri, ahlâkî, sosyal, ekonomik ve psikolojik yararları vardır. Yukarıda bunlardan yalnızca bazıları zikredilebilmiştir.

II- UMRE NEDİR ?

Umre, belirli bir vakte bağlı olmaksızın usulüne göre ihrama girdikten sonra, tavaf ederek Kâ'be'yi ziyaret etmek ve diğer bazı dini görevleri yerine getirmek suretiyle yapılan ibadettir.

Hacca **"Hacc-ı Ekber"** (büyük hac) , umreye de **"Hacc-ı Asgar"** (küçük hac) denir.(10)

III- KÂ'BE VE MESCİD-İ HARAM

1. Kâ'be

Haccın sebebi ve namazlarda kıblegâhımız olan Kâ'be, yeryüzünde alemlere bereket ve hidayet kaynağı olarak insanlar için kurulan ilk binadır. Allah'ın emriyle Hz. İbrahim ve oğlu Hz. İsmail tarafından Mekke'de yapılmıştır.(11)

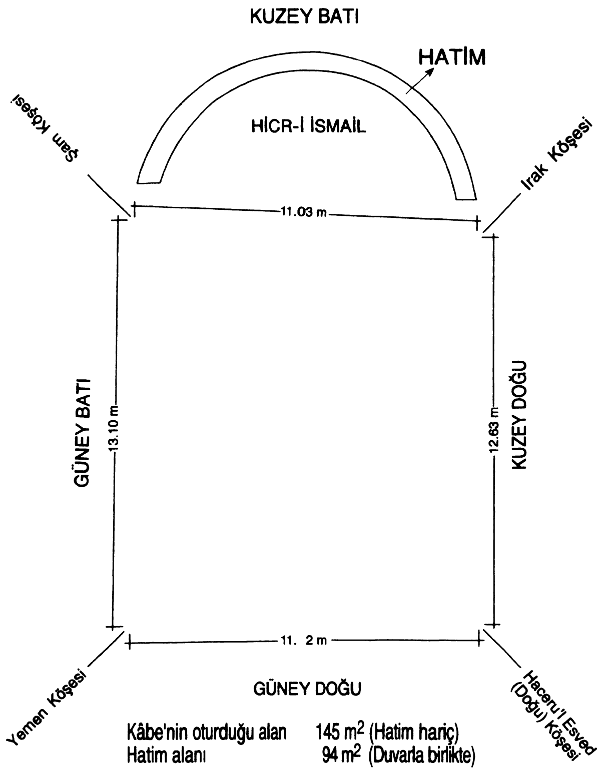
"Mescid-i Haram" denilen mabedin ortasında bulunan **Kâ'be,** kuzeydoğu duvarı 12.63; kuzeybatı duvarı 11.03; güneybatı duvarı 13.10; güneydoğu duvarı 11.22 ve yüksekliği 13 m. olan 145 m^2 alan üzerine kurulmuş taş bir binadır. Üzeri siyah bir örtü ile örtülüdür. Örtüsü her sene hac mevsiminde yenilenmektedir.

Kâ'be'nin köşeleri yaklaşık olarak dört ana yönü gösterir. Köşelerden her birinin ayrı ismi vardır.

Doğu köşesine **"Hacer-i Esved"** veya **"Şarki"**, kuzey köşesine **"Irakî"**, batı köşesine **"Şâmî"** ve güney köşesine de **"Yemânî"** denir.

---

(10) Umreye ilişkin geniş bilgi için beşinci bölüme bakınız.
(11) Bkz. Al-i İmran sûresi, ayet: 96; Bakara sûresi, ayet:127

Şekil-1 Kâ'be ölçüleri ve köşeleri

"Hacer-i Esved", Kâ'be'nin doğu köşesinde yerden 1.5 m yükseklikte bulunmaktadır. **"Hacer-i Esved"** siyah taş demektir. Hz. İbrahim tarafından

tavafa başlanacak yere işaret olmak üzere konulmuştur. Başlangıçta çevresi 18-19 cm olan bu taş, çeşitli yıkımlar sebebiyle birkaç defa kırılmıştır. Şimdi, ilk olarak konulduğu köşede, gümüş muhafazalı kurşun içine gömülü yedi parça halinde bulunmaktadır.

Kâ'be'nin, kuzeydoğu duvarında (Hacer-i Esved ile Irakî köşeleri arasında) Hacer-i Esved köşesine yakın ve yerden 1.97 m kadar yükseklikte bulunan altın kaplı bir kapısı vardır. Kapı 1.8 x 3.5 m boyutlarındadır. Kapı ile Hacer-i Esved köşesi arasında kalan bölüme **"Mültezem"** denir.

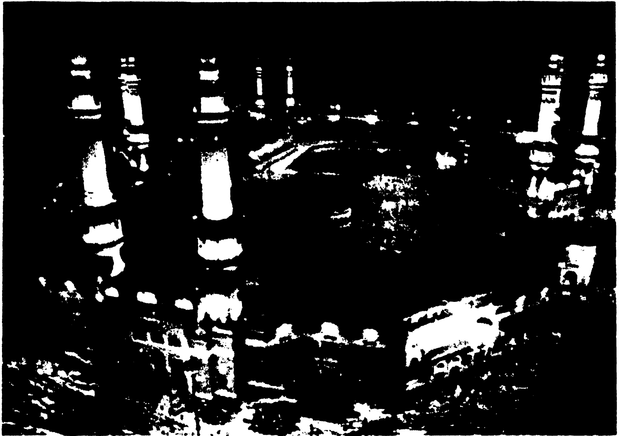
Kâ'be'nin kuzeybatı duvarının (Irakî ile Şamî köşelerinin) karşısında, yerden 1.25 m yükseklikte yarım daire şeklinde bir duvar bulunur. Bu duvara **"Hatim"** denir. Tavaf bu duvarın dışından yapılır. Bu duvar ile Kâ'be arasında kalan boşluğa da **"Hicr-i Kâ'be"**, **"Hicr-i İsmail"** veya **"Hatîra"** denir. Bu boşlukta Kâ'be'ye yönelerek namaz kılınabilir, dua edilebilir. Ancak Kâ'be'ye yönelindiği gibi buraya yönelip namaz kılınmaz.

Kâ'be'nin "Hatîm"'e bakan duvarının üst ortasında altından yapılmış bir oluk bulunmaktadır. Halk arasında **"Altın Oluk"** diye bilinen bu oluğa **"Mizab-ı Kâ'be"** denir.

2. Mescid-i Haram

"Mescid-i Haram", Mekke'de ortasında Kâ'be'nin bulunduğu büyük bir mabettir. Buna **"Harem-i Şerif"** de denir. Mescid-i Haram, Hz. Peygamber döneminde, Kâ'be'nin etrafındaki küçük bir alandan ibaret iken ilk olarak Hz. Ömer tarafından genişletilmiş ve etrafı bir duvarla çevrilmiştir. Daha sonraları Mescid-i Haram günümüze kadar pek çok defa genişletilmiştir.

Bugün Mescid-i Haram, yüz binlerce insanın içinde ibadet edebileceği genişlikte bir alana sahiptir.

Resim-1 Bugünkü Mescid-i Haram'dan bir görünüş

Mescid-i Haram'ın içinde, Kâ'be'den başka **"Makam-ı İbrahim"** ve **"Zemzem"** kuyusu bulunmaktadır.

"Makam-ı İbrahim", yaygın görüşe göre, Hz. İbrahim'in Kâ'be'yi inşa ederken iskele olarak kullandığı ya da insanları hacca çağırırken üzerine çıktığı taşın bulunduğu yerdir. Burası "Kâ'be Kapısı" nın bulunduğu duvarın karşısında Kâ'be'ye yakın bir yerde bulunmaktadır.

"Zemzem", Allah'ın Hz. Hacer ve oğlu Hz. İsmail'e ihsan ettiği suyun adıdır. Zemzem suyunun ortaya çıkışı şöyle olmuştur: Hz. İbrahim, Allah'ın emriyle eşi Hacer ve süt emmekte olan oğlu İsmail'i zemzemin bugünkü yerinde bulunan büyük bir ağacın altına yerleştirmişti. O sırada Kâ'be yapılmamış ve Mekke şehri kurulmamıştı. Etrafta ne bir insan, ne su, ne de bir hayat belirtisi vardı. Bu şartlar altında yaşamaya devam eden Hacer, nihayet su ve yiyeceği bitince çaresiz kalmış, bir can yoldaşı görebilmek ve birkaç yudum su bulabilmek umuduyla önce **"Safa Tepesi"** ne, sonra da **"Merve Tepesi"** ne çıkmış ve bunu yedi defa tekrarlamıştı.[12] Merve Tepesi'ne son gelişinde oğlunu bıraktığı ta-

(12) Hac ve umrede Safa ile Merve arasında sa'y edilmesi, Hz. Hacer'in bu hatırasının anılmasıdır

raftan bir ses duymuştu. Oğlunun yanına geldiğinde orada Cebrâil tarafından zemzem suyunun çıkarılmış olduğunu görmüştür.

Müslümanlarca kutsal sayılan **"Zemzem"**, halen Kâ'be'nin 20 m. kadar doğusunda, **"Makam-ı İbrahim"** e yakın bir yerde bulunan kuyudan çıkmaktadır. Bu kuyu tavaf alanının altındadır. Kuyuya biri bayanlara diğeri erkeklere ait olmak üzere iki ayrı yerden merdivenlerle inilmektedir. Zemzem suyu, içildiği gibi abdest ve gusülde de kullanılabilir.

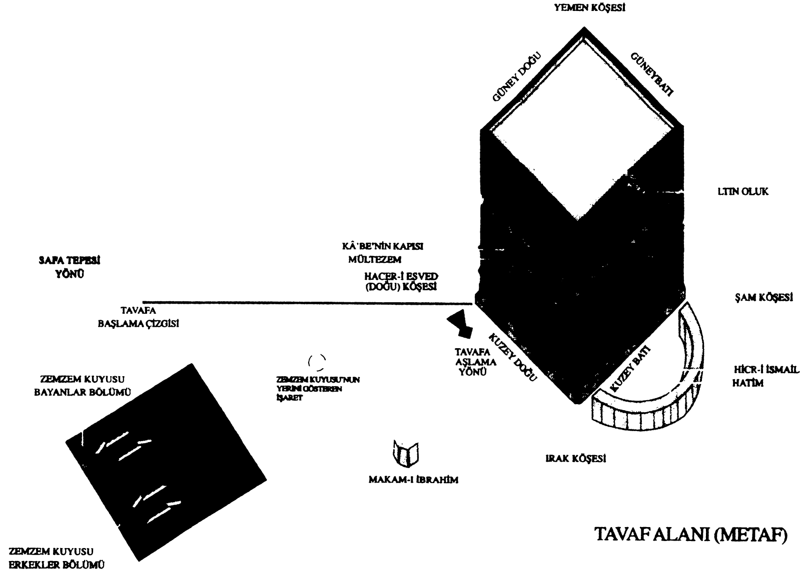
Hz. Peygamber zemzem hakkında şöyle buyurmuştur: **"Zemzem hangi niyet için içilirse o niyet içindir."**(13) Bu itibarla zemzem içerken dilek ve niyeti belirterek içmek uygundur.

Zemzem içerken, ***"Allah'ım! Senden yararlı ilim, bol rızık ve her türlü dert için şifa istiyorum."*** diye dua edilir.

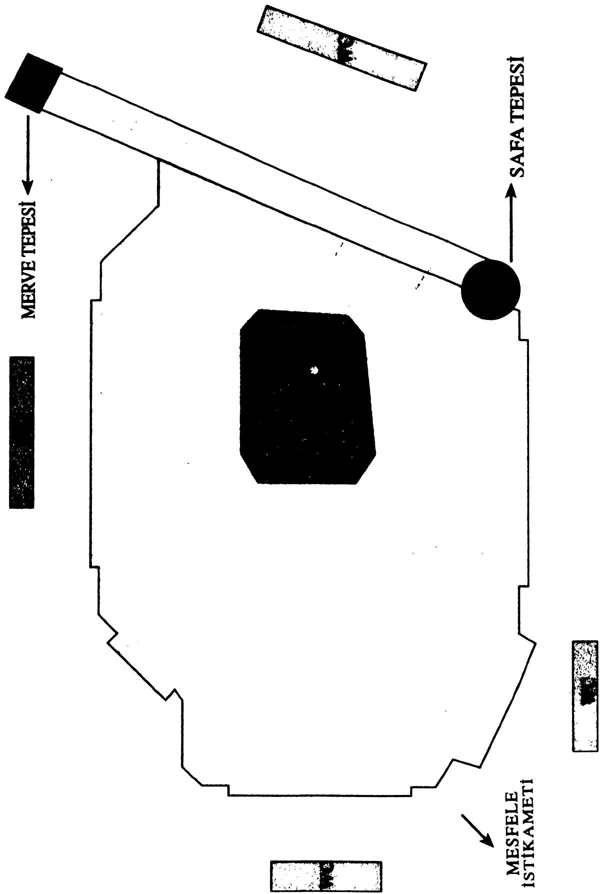
Mescid-i Haram, yeryüzündeki tüm mescidlerden üstündür. Burada kılınan namaz da diğer mescidlerde kılınan namazlardan fazilet bakımından kat kat üstündür.(14)

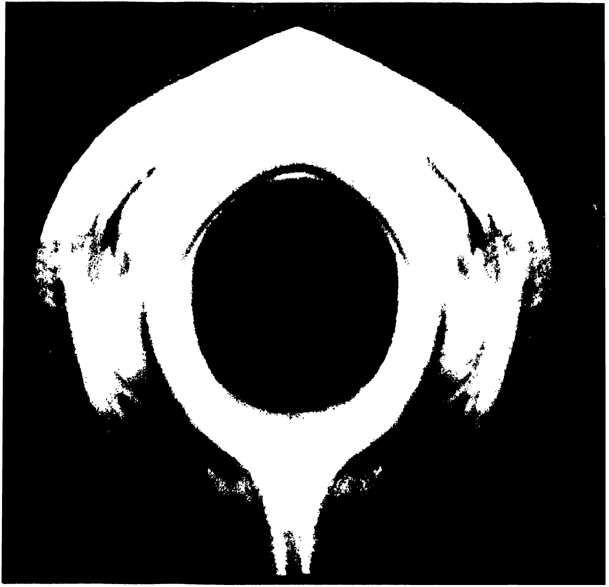
(13) İbn-i Mace, Menasik, 78 (Hadis No: 3062)
(14) Bkz. İbn-i Mace, Sünen, I/450 (Hadis No:1406)

YEMEN KÖŞESİ
GÜNEY DOĞU
GÜNEYBATI
LTIN OLUK
KÂ'BE'NİN KAPISI
MÜLTEZEM
HACER-İ ESVED
(DOĞU) KÖŞESİ
ŞAM KÖŞESİ
SAFA TEPESİ
YÖNÜ
TAVAFA
BAŞLAMA ÇİZGİSİ
TAVAFA
AŞLAMA
YÖNÜ
KUZEY DOĞU
KUZEY BATI
HİCR-İ İSMAİL
HATİM
ZEMZEM KUYUSU
BAYANLAR BÖLÜMÜ
ZEMZEM KUYUSU'NUN
YERİNİ GÖSTEREN
İŞARET
MAKAM-I İBRAHİM
IRAK KÖŞESİ
TAVAF ALANI (METAF)
ZEMZEM KUYUSU
ERKEKLER BÖLÜMÜ

Şekil-2 Kâ'be

Şekil-3 Mescid-i Haram, Kâ'be, Safa ve Merve tepelerinin üstten görünüşü

Resim-2 Hacer-i Esved

İKİNCİ BÖLÜM

HACCA HAZIRLIK, HAC YOLCULUĞU VE HACCIN YAPILIŞI

I- HACCA HAZIRLIK

Farz olarak ömürde bir defa yerine getirilmekte olan hac, günahlardan arınmak için önemli bir fırsattır. Bu fırsattan gereği gibi yararlanmak için hacca ruhen ve bedenen çok iyi hazırlanmak gerekir.

Ruhi hazırlıkların başında ihlâslı olmak gelir. Çünkü ihlâs amellerin özüdür. Allah'ın rızası ihlâs ile kazanılır. İhlâssız olarak yapılacak bir hac, her ne kadar kişiyi hac yükümlülüğünden kurtarsa da, kendisinden beklenen yararları sağlayamaz. Hz Peygamber;

"Şüphesiz, Allah sadece kendisi için ve sırf kendisinin rızası gözetilerek yapılan amelleri

kabul eder."[15] buyurmaktadır. Bu sebeple hacca gitmeye karar veren müslüman, kesinlikle gösterişten, hac ibadeti vasıtasıyla bir takım kimselerin yanında itibar kazanma ya da övülme gibi kaygılardan uzak kalmalıdır. Bütün varlığı ile Allah'ın rızasını kazanmaya yönelmelidir.

Hacı adayı, yaşantısındaki İslâm'a aykırı unsurlardan kurtulmaya ve bunlara hayatında asla yer vermemeye içtenlikle azmetmelidir. Çünkü insanı, annesinden doğduğu günkü gibi günahlardan arındıran bir ibadetle haramlardan sıyrılamayan bir müslümanın başka türlü bunlardan kurtulması çok zordur. Bu itibarla hacı adayı, yaşamına çeki düzen vermeli, İslâm'a aykırı unsurlardan arınma gayreti içine girmelidir. Böyle bir gayret içine girene Allah mutlaka yardım edecektir.

Hacı adayı, yola çıkmadan önce akraba, komşu, eş ve dostlarını ziyaret etmelidir. Üzerinde hakkı olanlar varsa mutlaka onların haklarını ödemeli, küs olanlarla barışmalıdır. Kısaca kutsal topraklarda düşüncesini olumsuz yönde meşgul ve iç dünyasını rahatsız edecek durumlardan sıyrılmalıdır.

Hac yapmaya karar veren müslüman, bir taraftan

---

(15) Nes i, Sünen, Cihad 24; Ahmet b. Hanbel, Müsned, IV/126

böyle iç dünyasında hacca hazırlanırken diğer taraftan, bu önemli ibadeti eksiksiz yapabilmek için hacla ilgili gerekli bilgileri öğrenmeye gayret etmelidir. Müftülüklerce düzenlenen hac, sağlık ve yolculukla ilgili her türlü bilgilerin verildiği **Hacı Adayları Eğitim Seminerlerine** mutlaka katılmalıdır. Hacla ilgili olarak kendisine sunulan kitap, broşür ve benzeri yayınları dikkatle okumalıdır.

Diyanet İşleri Başkanlığınca verilmekte olan malzemelerin yanında, ihram, terlik, havlu ve iç çamaşır gibi ihtiyaçları da temin etmelidir.

Hac süresi boyunca yeme içme ihtiyaçlarını karşılamak üzere yeteri kadar döviz satın almalıdır. İlerde mağdur olmamak için dövizlerin sahte olup olmadığının kontrollerini mutlaka yaptırmalıdır.

Bazı hacı adayları gereksiz yere fazla miktarda ve çoğu zaman iklim şartlarına dayanamayacak ve çabuk bozulacak gıda maddeleri götürmektedir. Bu da, gümrük kontrollerinde ve intikallerde sıkıntılara neden olmaktadır. Esasen böyle bir şeye hiç gerek yoktur. Çünkü Mekke ve Medine'de istenilen her türlü gıda ve ihtiyaç maddesi bulunmaktadır. Buradan gıda maddesi satın alıp götürmektense, parasını götürüp orada satın almak daha uygun olur. Zira paranın taşınması daha kolaydır.

II- HAC YOLCULUĞU

Bilindiği gibi hac yolculuğu hava yoluyla yapılmaktadır. Uçuş programları, hacılarımızın bir kısmı önce Medine, bir kısmı da Mekke'ye gidecek şekilde planlanır. Uçuşlar ülkemizin çeşitli noktalarından gerçekleştirilir. Hacılarımızı taşıyan uçaklar çoğunlukla Cidde Havalimanına iner. Medine Havalimanına inen uçaklar da vardır. Ancak bunlar az sayıda ve Suud Hava Yollarına ait uçaklardır.

Hac yolculuğu uzun ve kendine özgü zorlukları olan bir yolculuktur. Diyanet İşleri Başkanlığı'nca, hac farizasını yerine getirmek üzere Suudi Arabistan'a gidecek hacılarımızın bu yolculuklarını her çeşit çıkardan uzak, sağlık ve güvenlik şartları içinde yapmalarını sağlamak için, her türlü tedbirler alınmaktadır. Ancak seyahat esnasında sıkıntılarla karşılaşmamaları için hacı adaylarımızın dikkat etmesi gereken hususlar vardır. Her hacı adayının bunlara uyması önem arz etmektedir.

Hacı adayının yolculuğa başlarken dikkate alması gereken hususlar şöyle sıralanabilir:

➢ Hacı adayı, her şeyden önce hac yolculuğunun, ticari ya da turistik bir seyahat değil, bir ibadet yolculuğu olduğunu, bu yolda atılan her adımın,

çekilen her sıkıntının, bir taraftan kendisine sevap kazandırırken diğer taraftan günahlarını eriteceğini hiçbir zaman aklından çıkarmamalıdır. Bütün varlığıyla bu kutsal yolculuğu en iyi şekilde değerlendirmeye yoğunlaşmalıdır.

➢ Kafileye katıldıktan sonra kafile başkanı ve din görevlilerinin talimat ve uyarıları doğrultusunda hareket edilmelidir. Kafilenin düzen ve disiplini için bu çok önemlidir.

➢ Diyanet İşleri Başkanlığı'nca giyilmesi ön görülen kıyafetler giyilmeli, doğru olarak doldurulmuş olan sağlık künyesi ile Hacı Kimlik Kartı boyuna takılı olmalıdır. Bunların hac sezonu boyunca da devamlı olarak takılı kalması gerekmektedir.

➢ Sürekli ilaç kullananlar, beraberlerinde götürmek zorunda oldukları ilaçlar için rapor almalı ve bu rapor yanlarında bulunmalıdır.

➢ Menenjit aşısı yapıldığına dair aşı kartlarının da yine hacı adayının üzerinde olması gerekir.

➢ Kendisine özgü, dikkat edilmesi gereken bir durumu olanlar, bunu kafile görevlilerine çekinmeden söylemelidirler. Hatta bu konuda yakın arkadaşlarını da bilgilendirmelidirler.

➢ Eşyaların üzerine kime ait olduğunu gösteren etiket yapıştırılmalıdır. Eşyalar otobüse verilirken ya da otobüsten indirilirken herkes kendisine ait olan eşyayı vermeli veya indirmelidir. Ayrıca eşyaların otobüse verilip verilmediğine dikkat edilmelidir.

➢ Havalimanlarında görevli Başkanlık personelinin uyarı ve talimatları dikkate alınmalıdır. Bagajlar bizzat sahipleri tarafından ilgililere teslim edilmeli ve alınacak bagaj fişleri korunmalıdır.

➢ İçinde ne olduğu bilinmeyen başkasına ait bir eşya Suudi Arabistan'a götürülmek üzere kabul edilmemelidir.

➢ Uçağa binerken, Cidde ya da Medine Havalimanlarında giriş işlemleri yapılırken pasaportun hacı adayının elinde olması gerekir. Bu durumda hacı adayı pasaportunu itina ile muhafaza etmeli, onu istendiğinde kolayca çıkarabilmesi için kendisine verilen pasaport çantasına koymalıdır. Aynı durum ülkeye dönerken de söz konusudur.

➢ Gümrük kontrollerinde, başkalarına ait eşyalar sahiplenilmemelidir.

➢ Kısaca, bir ibadet seyahati olan hac yolculuğunun kendine has sıkıntıları vardır. Bu itibarla sa-

bırlı olmalı, kalp kırmamaya, kimseyi incitmemeye çalışmalı, vicdanını rahatsız edecek tavır ve hareketlerden uzak durmalıdır. Her an bir grup ve kafile içinde olduğunu unutmayarak beşeri münasebet, adap ve görgü kurallarına riayet etmelidir.

III-YOLCULUKTA NAMAZ

Asli vatanından, dinen sefer sayılacak uzaklıkta bir yere gitmek üzere yola çıkan bir kimse yolculuk esnasında dört rek'atlı farzları ikişer rek'at olarak kılar. Gittiği yerde 15 günden az kalacaksa aynı şekilde dört rek'atlı farzları ikişer rek'at olarak kılar. Gittiği yerde 15 gün veya daha fazla kalmaya karar verirse, namazlarını tam kılar.

Buna göre, Arafat'a çıkmadan önce Mekke'de kesintisiz en az 15 gün veya daha fazla kalanlar, mukim sayıldıklarından, gerek Arafat'a çıkmadan önce Mekke'de, gerek Arafat, Mina ve Müzdelife'de ve gerekse Arafat dönüşü Mekke'de kaldıkları süre içinde namazlarını tam olarak kılarlar.

Arafat'a çıkmadan önce Mekke'de 15 günden az kalanlar, misafir sayıldıklarından gerek Arafat'a çıkmadan önce Mekke'de, gerek Arafat, Müzdelife ve Mina'da namazlarını seferi olarak kılarlar. Ara-

fat'tan döndükten sonra Mekke'de 15 gün veya daha fazla kalacak olanlar ise bu süre zarfında namazlarını tam olarak kılarlar.

Uygulamada Medine ziyareti 15 günden az olduğundan Medine'de namazlar seferî olarak kılınır.

Seferî olup da oralarda mukim olan imamlara uyarak namazlarını kılanlar, imamla birlikte namazlarını tam olarak kılarlar.

IV- HACCIN EDA ŞEKİLLERİ

Hac, hac ayları denilen zaman dilimi içinde yapılan bir ibadettir. Hac ayları Hicrî takvime göre Şevval ve Zilkade ayları ile Zilhicce ayının ilk on günüdür. Hac, bu aylar içinde umresiz de yapılabilir, umre ile birlikte de yapılabilir. Haccın umresiz ya da umre ile birlikte yapılmasına haccın eda şekilleri denir.

Haccın eda şekli üçtür:

1- İfrad haccı,

2- Temettu haccı,

3- Kıran haccı.

1- İfrad Haccı

İfrad haccı, umresiz yapılan hacdır. Aynı yılın hac ayları içinde, hacdan önce umre yapmaksızın hac niyetiyle ihrama girilir ve yalnızca hac yapılırsa ifrad haccı yapılmış olur.

2- Temettu Haccı

Temettu haccı, aynı yılın hac ayları içinde önce umre yapıp ihramdan çıktıktan sonra yeniden hac için ihrama girerek yapılan hacdır.

Temettu haccı yapacak olanlar, mikat sınırında veya daha önce umreye niyet ederek ihrama girerler. Umre yaptıktan sonra ihramdan çıkarlar. Daha sonra zamanı gelince hac için ihrama girerler. Haclarını eda ettikten sonra ihramdan çıkarlar.

3- Kıran Haccı

Kıran haccı, aynı yılın hac ayları içinde umre ve hacca birlikte niyet ederek ikisini aynı ihramla yapmaktır.

Kıran haccı yapacak olanlar mikat sınırında veya daha önce umre ve haccın her ikisine birden niyet ederek ihrama girerler. Umre yaptıktan sonra ih-

ramdan çıkmazlar, aynı ihramla haccı da eda eder, sonra ihramdan çıkarlar.

Kıran ve temettu haccı yapanların şükür kurbanı kesmeleri vaciptir. İfrad haccı yapanların şükür kurbanı kesmesi gerekmez.

V- HACCIN YAPILIŞI

Ülkemizden giden hacılar, değişik iklim şartlarında uzun süre ihramda kalmanın doğurduğu zorlukları dikkate alarak genellikle **"temettu haccı"** yapmayı tercih ederler. Biz de bu durumu göz önünde bulundurarak haccın yapılışını anlatırken, haccın eda şekillerinden **"Temettu haccı"** nı esas alacağız. Haccın diğer eda şekillerine ise, Temettu haccı ile bunların arasındaki farkları belirterek yetineceğiz.

Şimdi **"Temettu haccı"** nın nasıl yapılacağını anlatalım:

1- İhrama Girmek

Hacc yapacak bir kimsenin ilk işi ihrama girmektir. İhrama girmek haccın şartıdır. İhrama girmeden hac yapılamaz.

A- İhram Nedir ?

Haccın şartlarından biri olarak ihram, hac ya da umre yapmaya niyet eden kişinin, başka zamanlarda işlemesi mübah olan bazı fiil ve davranışları, belirli bir süre kendisine haram kılması, yasaklamasıdır. Buna **"ihrama girme"** de denir. İhrama girmiş olmanın gereklerinden biri olarak bürünülen havlu ve benzeri türden dikişsiz kıyafete de halk arasında ihram denmektedir. Ancak "ihram" bu değildir. Usulüne göre ihrama girilmediği sürece söz konusu bu örtülere bürünmekle ihrama girilmiş olunmaz.

B- İhrama Nasıl Girilir ?

İhrama, **"Niyet"** ve **"Telbiye"** ile girilir. "Niyet" ve "Telbiye" ihramın rükünleridir. Bunlar olmadan ihrama girme gerçekleşmez.

a- Niyet

"Niyet", yapılacak haccın şeklini kalben belirlemektir. Ayrıca lisanen söylenmesi müstehaptır. Burada temettu haccının yapılışı esas alındığına göre niyet umre için yapılacaktır.

Şöyle niyet edilir:

"Allah'ım senin rızan için umre yapmak istiyorum. Bunu kolaylaştır ve kabul eyle"

b- Telbiye

لَبَّيْكَ اللّٰهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لاَ شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ،

اِنَّ الْحَمْدَ وَالنِّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ ، لاَ شَرِيكَ لَكَ.

(Lebbeyk Allahümme lebbeyk, lebbeyke lâ şerîke leke lebbeyk, innel hamde ve'n-ni'mete leke ve'l mülk, lâ şerîke lek) demektir.

"Allah'ım! Davetine icabet ediyorum. Emrine boyun eğiyorum. Bütün varlığımla sana teslim oldum. Senin hiçbir ortağın yoktur. Tekrar tekrar davetine icabet ediyorum. Şüphesiz hamd sana mahsustur. Nimet senindir mülk de senin... Senin hiçbir ortağın yoktur."

Böylece niyet edilip telbiye söylenince ihrama girilmiş olur. Ancak ihrama girmeden önce, sünnet ya da müstehap olarak yapılması gereken hususlar vardır. İhrama girerken bunlara da riayet edilmelidir. Buna göre:

İhrama girmek isteyen kimse, ön hazırlık olarak tırnaklarını keser. Gerekiyorsa koltuk altı ve kasık

kıllarını temizler, saç ve sakal traşı olup bıyıklarını düzeltir. Mümkünse gusleder. Bu gusül temizlik amacıyla yapıldığı için özel durumda olan bayanlar da gusledерler. Gusül mümkün olmadığında abdest alır. Varsa güzel koku sürünür. Giymekte olduğu normal giysilerini ve iç çamaşırlarını (atlet ve kilotunu) çıkarıp, sadece **"izar"** ve **"rida"**[16] denilen iki parça ihram örtüsüne sarınır. Başını açar, çoraplarını ve ayakkabılarını çıkarır. Terlik ve benzeri şeyler giyer. Bayanlar normal kıyafetlerini değiştirmezler.

Bundan sonra, kerâhat vakti değilse iki rek'at **"ihram namazı"**[17] kılar. Namazdan sonra yukarıda belirtildiği şekilde niyet eder. Arkasından da yüksek sesle telbiye söyler. Bayanlar telbiye söylerken seslerini yükseltmezler.

Niyet ve telbiye'nin yapılmasıyla ihrama girilmiş ve **"ihram yasakları"** başlamış olur.

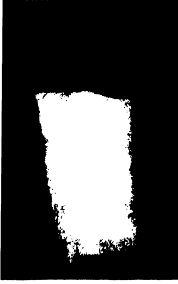
İhrama giren kimseye, ihramlı olduğu sürece **"muhrim"** denir.

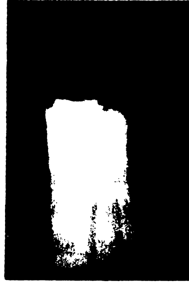

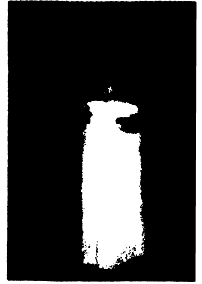
(16) **İzar**, belden aşağıya sarılan; **Rida**, belden yukarıya örtülen havlu veya benzeri türden kıyafetlere denir. Bunların beyaz renkli ve yeni olması uygundur.

(17) Namazın ilk rek'atinde, Fatiha'dan sonra "Kâfirûn", ikinci rek'atinde "İhlâs" sûrelerinin okunması daha faziletlidir.

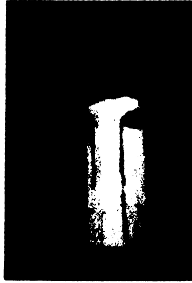
Erkeklerin ihram kuşanışı

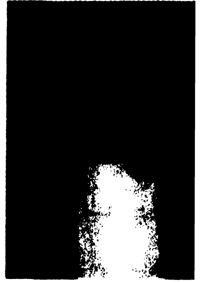

Resim- 3

Resim-4

Resim-5

Resim-6

Resim-7

Resim -8

Resim -9

Resim -10

Resim -11

C- Kadınların İhramı

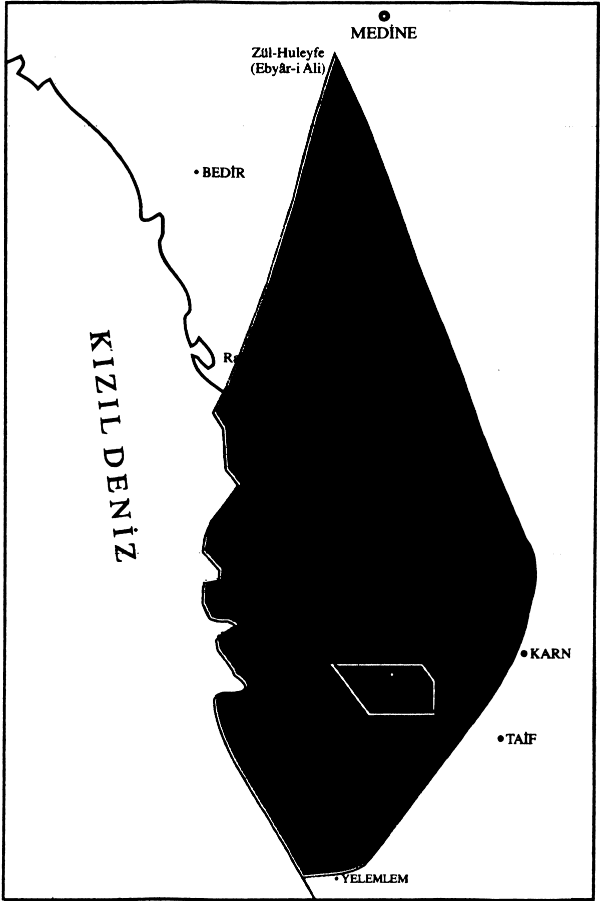
İhrama girme konusunda kadınlar da erkekler gibidir. Ancak kadınlar normal elbise ve kıyafetlerini değiştirmezler. Çorap, ayakkabı ve eldiven giyebilirler. Başlarını örterler. Fakat yüzlerini açık bırakırlar. Telbiye ve tekbir getirirken, dua ederken seslerini yükseltmezler.

Özel hallerinde bulunan kadınlar ihrama girerken şu hususu dikkate almalıdırlar: Şayet adetleri bitmeden Arafat'a çıkmak zorunda kalacaklarsa, ifrad haccına niyet etmelidirler.

D- İhrama Nerede Girilir ?

Mekke çevresinde ihrama girmek için belirlenmiş noktalar vardır. Bunlardan her birine **"mikat"** denir. Mikat sınırlarının dışından hacca veya umreye gelenler bu sınırları ihramsız olarak geçemezler. Buna göre:

a. Doğrudan Mekke'ye gidecek olan hacı adayları, uçaklar Cidde'ye indiği ve Cidde de mikat sınırları içinde bulunduğundan, uçağın kalkacağı havalimanında veya evlerinde ihrama girerler. Gerektiğinde uçak mikat sınırını geçmeden uçak içinde de girilebilir. Ancak pratikteki zorluğu sebebiyle uçakta ihrama girme tercih edilmemelidir.

Şekil-4 Mikat Sınırları

b. Hacdan önce Medine'ye gidecek olan hacı adayları, Medine'de kaldıkları evlerde veya Mekke yolu üzerinde Medine'ye 11 km. uzaklıkta bulunan **"Zül-Huleyfe" (Ebyâr-i Ali)'** de ihrama girerler.

Hac veya umre yapacak olanların mikat sınırını ihramsız olarak geçemeyeceklerini belirtmiştik. Mikat sınırını ihramsız olarak geçtikten sonra ihram giyenlere ceza[18] gerekir. Bu durumda olanlar henüz hac ve umre ile ilgili görevlerden birini yapmadan, herhangi bir mikat sınırına dönerek yeniden ihrama girerlerse ceza düşer.

E- Hac İçin İhrama Ne Zaman Girilir ?

İhrama, "**hac ayları**" içinde girilir. Hac ayları, Şevval ve Zilkade ayları ile Zilhicce ayının ilk on günüdür. Bu aylar, hac menasikinin başladığı ve devam ettiği aylardır. Bazı islâm bilginleri mekruh olmakla birlikte hac ayları başlamadan önce de ihrama girilebileceğini söylemişlerdir. Ancak en uygunu ihrama hac ayları başladıktan sonra girmektir.

F- İhramlıya Yasak Olan Şeyler

İhrama giren kimse için bazı iş ve davranışlar yasaktır. Bunlara **"ihram yasakları"** denir. Bu ya-

(18) Ceza ile ilgili olarak bakınız, s.85 vd.

saklar ihrama girildiği andan, yani niyet ve telbiye anından itibaren başlar, ihramdan çıkıncaya kadar devam eder.

İhramlı kimsenin "ihram yasakları" na uyması vaciptir. Yasakları ihlal edenlere, yasağın çeşidine ve ihlal biçimine göre değişen cezalar gerekir.[19]

İhramlı için yasak olan şeyler şunlardır:

Cinsel ilişkiye girmek veya sevişmek, öpüşmek, oynaşmak... gibi cinsel ilişkiye götüren davranışlarda bulunmak, şehevi duyguları tahrik edici şeyleri konuşmak.

Tırnak kesmek, saç sakal tıraşı olmak, vücudun herhangi bir yerindeki kılları koparmak veya kesmek, saç sakal ve bıyıkları yağlamak, boyamak, saçlara biryantin veya jöle sürmek, oje ve ruj kullanmak, vücuda veya ihram örtüsüne koku sürmek ve parfüm kullanmak.

Elbise giymek, başı ve yüzü örtmek, eldiven, çorap, topukları kapalı ayakkabı giymek. Kadınlar normal giysilerini çıkarmazlar, ancak ihram süresince yüzlerini açık bulundururlar.

Harem denilen bölgenin (Mekke ve çevresinin) bitkilerini kesmek, koparmak. (Harem bölgesinin bitkilerini kesmek, koparmak ihramsız olanlar için de yasaktır.)

---

(19) Cezalarla ilgili olarak bu kitabın üçüncü bölümüne bakınız.

Başkalarına zarar vermek, kavga etmek, sövmek, kötü söz ve davranışlarda bulunmak.

İhramlı için şunlar yasak değildir:

İhramlının yıkanması, kokusuz sabun kullanması, diş fırçalaması, diş çektirmesi, kırılan tırnağı ve zarar veren bir kılı koparması, kan aldırması, iğne yaptırması, yara üzerine sargı sardırması, kol saati, yüzük ve bilezik takması, kemer kullanması, omuza çanta asması, yüzü ve başı örtmeden üzerine battaniye, pike ve benzeri şeyler alması, palto ve benzeri giysileri giymeksizin omuza alması yasak değildir.

İşte, usulüne göre ihrama giren hacı adayları, ihram yasaklarına riayet ederek, telbiye, tekbir,[20] tehlil[21] ve salavat-ı şerife söyleyerek, Mekke'ye ulaşırlar. Harem bölgesine ulaştıklarından dolayı dua

---

(20) **Tekbir,** الله اكبر الله اكبر لا اله الا الله و ا لله اكبر !الله اكبر ولله الحمد

(Allahu Ekber. Allahu Ekber, Lâ İlahe İllallahu va'llahu Ekber, Allahu Ekber ve li'llahi'l hamd) **demektir**.

Anlamı: Allah büyüktür, Allah büyüktür, Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. Allah büyüktür, Allah büyüktür, hamd Allah'a mahsustur.

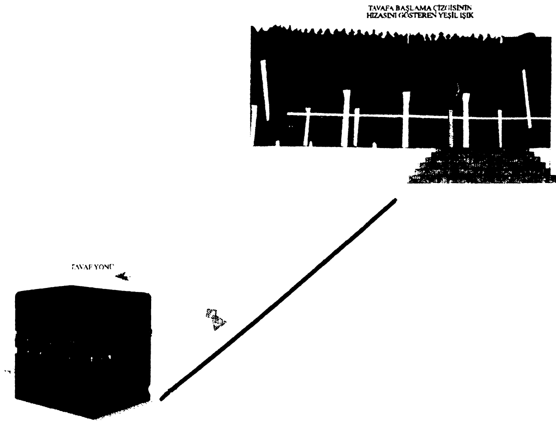
(21) **Tehlil,** لا اله الا الله وحده لا شريك له ، له الملك وله الحمد وهو على كل

(Lâ ilahe illallahu vahdehu lâ şerîke leh, lehül mülkü ve lehul hamdu ve hüve alâ külli şeyin kadîr) **demektir**.

Anlamı: Allah'tan başka ilah yoktur. O tektir. Ortağı yoktur. Mülk onundur. Hamd ona mahsustur. O her şeye gücü yetendir.

ederler. İsteyenler Dua kitabındaki Mekke'ye Girişte Okunabilecek duayı okuyabilirler.

Evlere yerleşip dinlendikten sonra fazla vakit geçirmeden telbiye ve tekbir getirerek Harem-i Şerif'e giderler. Kâ'be'yi görünce telbiyeyi kesip tehlil ve tekbirlerle dua ederler. Daha sonra **"Umre tavafı"**nı[22] yaparlar.

Şekil-5 Hacer-i Esved ve tavafa başlama çizgisi

2. Tavaf

A- Tavaf Nedir?

"Tavaf", Hacer-i Esved köşesinden veya hizasından başlayarak tavaf niyetiyle Kâ'be'nin etrafında

---

(22) Uygulamada "Temettu haccı" s alındığı için burada yapılan ilk tavaf umre tavafıdır.

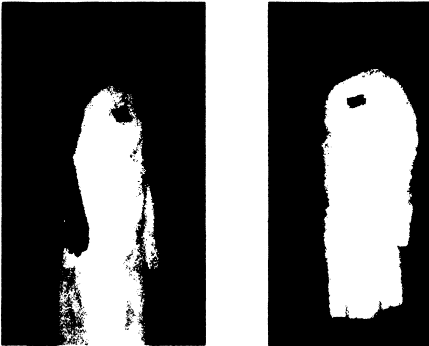
yedi defa dönmektir. Her bir dönüşe **"Şavt"** denir. Yedi şavt bir tavaf olur.

B. Tavafın yapılışı

Hacer-i Esved hizasına gelmeden:

"Allah'ım! Senin rızan için Umre tavafı yapmak istiyorum. Bunu kolaylaştır ve kabul eyle" diye niyet edilir.

Tavafa başlamadan önce erkekler **"Iztıba"**(23) yaparlar. Böylece Hacer-i Esved'in hizasına doğru gidilir. Bu esnada tekbir, tehlil getirilmesi ve dua edilmesi uygun olur.

Resim- 12-13 İhramını Iztıba yaparak giyinmiş bir muhrim

(23) **Iztıba**, vücudun üst kısmına örtülen peştemalın bir ucunu sağ koltuk altından geçirerek sol omuz üzerine alıp sağ kolu omuzla birlikte açıkta bırakmaktır. Iztıba, arkasında sa'y yapılacak tavaflarda söz konusudur. Tavaf bitince omuz kapatılır.

Hacer-i Esved'in hizasına varılınca eller, içleri Kâ'be'ye doğru olacak şekilde namaza durur gibi omuz veya kulak hizasına kadar kaldırılıp "**Bismillahi Allahu Ekber**" denildikten sonra Hacer-i Esved "**istilam**" edilir. **İstilam,** elleri Hacer-i Esved'in üzerine koyup onu öpmek demektir. Ancak hac mevsiminde bu mümkün olmamaktadır. Bu sebeple Hacer-i Esved'e uzaktan elle işaret edilip sağ avucun içi öpülmekle yetinilir.

Hacer-i Esved'i istilam etmek sünnettir. Başkalarına eziyet etmek ise haramdır. Sünneti yerine getireceğim diye insanlara eziyet vermekten ve böylece haram işlemekten şiddetle sakınılmalıdır.

Bundan sonra Kâ'be sola alınarak tavafa başlanır. Tavafa başlarken ve her şavtın başında:

"**Allah, bütün eksikliklerden uzaktır. Hamd, Allah'a mahsustur. Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. Allah en büyüktür. Bütün güç ve kuvvet, şanı yüce ve azamet sahibi Allah'a aittir.**

Salat ve selam, efendimiz Muhammed aleyhi's-selama olsun. Allah'ım! Sana iman ederek, Kitabını tasdik ederek, verdiğim sözü yerine getirerek ve Peygamberinin sünnetine uyarak bu ibadetimi yerine getiriyorum" diye dua edilmesi güzel olur.

Tavafın, Hatim'in dışından yapılması gerekir. Tavafın ilk üç şavtında mümkün olduğu sürece erkekler **"Remel"**[24] yaparlar.

Tavaf esnasında dua edilir, tekbir ve tehlil getirilir. Kur'an okunabilir. Tavafta telbiye getirilmez. En uygunu herkesin içinden geldiği gibi ihlâsla ve samimiyetle dua etmesidir. Mutlaka bir takım Arapça duaların okunması şart değildir. İsteyenler Dua kitabında yer alan tavaf dualarını okuyabilirler.

Tavafın kesintisiz olarak yapılması sünnettir. Bu sebeple tavaf sırasında farz namaz için kamet getirilmesi, abdestin bozulması, ya da tavafı kesmeyi gerektiren başka bir mazeretin ortaya çıkması gibi durumların dışında tavafa ara verilmemelidir.

"Yemen" köşesine gelindiğinde, bu köşe de mümkün olduğu taktirde el sürülerek istilam edilir. Diğer köşeler ise istilam edilmez.

Yemen köşesi ile Hacer-i Esved köşesi arasında;

"Rabbimiz! Bize dünyada iyilik ver. Ahirette de iyilik ver. Bizi cehennem azabından koru. İyilerle birlikte cennete koy. Ey mutlak güç sahibi! Ey günahları çok bağışlayan! Ey alemlerin Rabbi!" duasının okunması güzel olur.

---

(24) **Remel**, erkeklerin, tavafın ilk üç şavtında kısa adımlarla koşarak çalımlı yürümeleridir. Remel, sadece arkasından sa'y yapılacak tavaflarda sünnettir.

Hacer-i Esved köşesine ya da hizasına varılınca ilk şavt tamamlanmış olur. Beklemeden tekrar istilam yapılarak ikinci şavta devam edilir. Diğer şavtlar da aynı şekilde yapılır. Yedinci şavtın sonunda Hacer-i Esved tekrar istilam edilerek tavaf bitirilir. Sonra Harem-i Şerif'in uygun bir yerinde iki rekat tavaf namazı kılınır. Tavaf namazının, kerahat vakti değilse tavafın hemen peşinden kılınması daha iyidir.

Tavaf namazı vaciptir.

Tavaf namazından sonra dua edilir ve zemzem içilir. İsteyenler dua kitabında yer alan tavaf namazından sonra okunabilecek duayı okuyabilirler. Ancak herkesin kendi içinden geldiği gibi dua etmesi daha güzeldir.

Sonra Hacer-i Esved tekrar istilam edilerek sa'y[25] yapmak üzere Safa tepesine gidilir.

3. SA'Y

A. Sa'y Nedir ?

"Sa'y" kelimesi; koşmak, hızlı yürümek anlamına gelmektedir. Hac ve umrede Kâ'be'nin doğu tarafındaki **"Safa"** tepesinden başlayarak **"Merve"** ye dört gidiş, Merve'den Safa'ya üç dönüş olmak

(25) Temettu haccının uygulaması esas alındığına göre bu sa'y, umrenin sa'yidir.

üzere bu iki tepe arasındaki gidiş-gelişe denir. Safa'dan Merve'ye her bir gidişe ve Merve'den Safa'ya her bir dönüşe "şavt" denir. Safa ile Merve arasındaki yaklaşık 400 metre uzunluğundaki yürüme alanına da **"Mes'a"** denir.

Sa'y yapmak vaciptir.

Sa'yin aslı, Hz. Hacer'in henüz kendisini emmekte olan oğlu Hz. İsmail için su ararken bu iki tepe arasında koşması hatırasına dayanmaktadır.

B. Sa'yin Yapılışı

Hacer-i Esved istilam edilerek Safa tepesine çıkılır.

"Allah'ım! Senin rızan için umre sa'yini yapmak istiyorum. Bunu kolaylaştır ve kabul eyle." diye niyet edildikten sonra Kâ'be'ye dönülerek tekbir, tehlil, salavat okunur ve içtenlikle dua edilir. Sonra Merve tepesine doğru yürünür.

Sa'y esnasında herkes içinden geldiği şekilde dua eder. İsteyenler dua kitabındaki sa'y dualarını okuyabilirler. Yeşil ışıklı direklerin arasında, erkekler koşar adımlarla yürürler. Buna **"Hervele"** denir. Yeşil direkler arasında her gidiş ve gelişte:

"Rabbim! Günahlarımızı bağışla. Bize mer-

hamet et. Bize ikram et. Bizim bildiğimiz ve bilmediğimiz bütün kusurlarımızı biliyorsun, bunları affet. Çünkü Sen mutlak güç, kerem ve ihsan sahibi olansın." diye dua edilmesi güzel olur.

Merve'ye varınca bir şavt tamamlanmış olur. Burada da yine Kâ'be'ye yönelerek tekbir, tehlil ve salavat-ı şerife getirilip dua edilir. Sonra Merve'den Safa'ya doğru yürünür. Safa'ya varınca ikinci şavt tamamlanmış olur. Diğer şavtlar da aynı şekilde yapılır. Yedinci şavt tamamlandıktan sonra Merve'de Kâ'be'ye karşı dönülerek dua edilir. İsteyen dua kitabında yer alan Sa'y bittikten sonra Merve'de okunabilecek duayı okuyabilir. Fakat en güzeli, içe doğan duaların yapılmasıdır.

Bundan sonra tıraş olup ihramdan çıkılır.

4. Tıraş Olup İhramdan Çıkmak

İhramdan ancak saçlar tıraş edilmek suretiyle çıkılır.

Erkekler saçlarını dipten tıraş eder veya kısaltırlar. Kadınlar ise saçlarının ucundan bir miktar keserler. Kısaltmada saçların uçlarından alınacak miktar, parmak ucu uzunluğundan daha az olmaz. Tıraş olduktan sonra umre ihramından çıkılmış olur. Hac

için tekrar ihrama girinceye kadar eşiyle cinsel ilişki dahil, bütün ihram yasakları kalkar.

İhramdan çıkma aşamasına gelmiş ihramlı kimseler, birbirlerini tıraş edebilirler. Bu aşamaya gelmedikçe ihramlılar bir başkasını tıraş edemezler.

Kıran ve ifrad haccına niyet edenler ihramlı kalmaya devam ederler. Bu aşamada kesinlikle ihramdan çıkamazlar.

Temettu haccına niyet etmiş olanlar böylece umrelerini bitirip ihramdan çıktıktan sonra, hac için ihrama girinceye kadar Mekke'de ihramsız olarak kalırlar. Bu günlerini mümkün mertebe iyi değerlendirmelidirler. Beş vakit namazlarını Harem-i Şerif-te kılmaya ve fırsat buldukça bol bol nafile tavaf yapmaya özen göstermelidirler. Uzaktan gelenlerin nafile namaz kılmak yerine, nafile tavaf yapmaları daha uygundur. Tavaf ve namazın dışında Mescid-i Haram'da Kur'an-ı Kerim tilaveti, dua, zikir ve tesbihatla meşgul olurlar.

Hac için ihrama girinceye kadar böylece ibadetlere devam edilir. Zamanı gelince hac için ihrama girilip vakfe için Arafat'a çıkılır.

5. Hac İçin İhrama Giriş ve Arafat'a Çıkış

Temettu haccına niyet edip de umresini yapmış ve böylece Mekke'de kalmakta olan hacı adayları uygulamada, hac için ihrama genellikle Zilhicce'nin sekizinci günü (Terviye günü) girmektedirler.

Buna göre Zilhicce'nin sekizinci gününe gelindiğinde Mekke'deki evlerde, umre ihramında belirtildiği şekilde ön hazırlıklar yapılır. Kerahat vakti değilse, iki rekat ihram namazı kılınır. Sonra: **"Allah'ım! Senin rızan için hac yapmak istiyorum. Bunu kolaylaştır ve kabul eyle."** diyerek **niyet** edilir. Arkasından **telbiye** getirilerek hac için ihrama girilir. Böylece tekrar ihram yasakları başlamış olur.

Hac için ihrama girildikten sonra, Arafat'a çıkmadan önce nafile bir tavafın [26] ardından haccın sa'yi yapılabilir. Haccın sa'yini bu şekilde önceden yapanlar artık **"Ziyaret tavafı"**ndan sonra sa'y yapmazlar. Fakat sünnete uygun olan, haccın sa'yinin Ziyaret tavafından sonra ve ihramsız olarak yapılmasıdır.

---

(26) Sonunda sa'y yapılacağı için bu nafile tavafta "**Iztıba**" ve "**Remel**" yapılır.

Bu şekilde ihrama girildikten ve arzu edildiği takdirde haccın sa'yi yapıldıktan sonra kafile ile birlikte Arafat'a hareket edilir.

İntikal esnasında telbiye, tekbir, tehlil, salavat getirilir ve bol bol dua edilir. Bu mübarek günlerin bereketinden olabildiğince yararlanılmaya çalışılır. Arafat'a varıp çadırlara yerleşilir. Hacı adayı bir süre istirahat ettikten sonra bütün varlığı ile Allah'a yönelip dua eder; telbiye, tekbir ve tehlil getirir. Kur'an okur, namaz kılar, günahlarına tevbe ederek göz yaşı döker, zikir ve tesbihle meşgul olur. Zeval, yani öğle vaktine kadar böylece ibadet etmeye devam eder.

6. Arafat'ta Öğle ve İkindi Namazlarının Birleştirilerek Kılınması

Öğle vaktine kadar çadırlarda ibadetle meşgul olunarak bu mübarek mekanın ve zamanın feyzinden ve bereketinden azami derecede istifade etmeye çalışan hacı adayı, öğleye doğru namaz için hazırlık yapar.

Öğle ezanı okunduktan sonra öğle ve ikindi namazları birleştirilerek kılınır. Buna **"Cem-i taklim"** denir. Arafat'ta öğle ve ikindi namazlarının

birleştirilerek kılınması sünnettir. Öğle ve ikindi namazları birleştirilerek şöyle kılınır:

Ezan okunduktan sonra, önce öğlenin ilk sünneti kılınır. Sonra kamet getirilerek öğlenin farzı eda edilir. Selam verildikten sonra teşrik tekbiri getirilir. Arkasından tekrar kamet getirilerek ikindinin farzı kılınır. Selamdan sonra teşrik tekbiri getirilir. Böylece öğle ve ikindi namazı bir ezan ve iki kametle eda edilmiş olur.

Bu iki farz namazı arasında başka namaz kılmak mekruhtur. Bu sebeple öğlenin son sünnetiyle ikindinin sünneti kılınmaz.

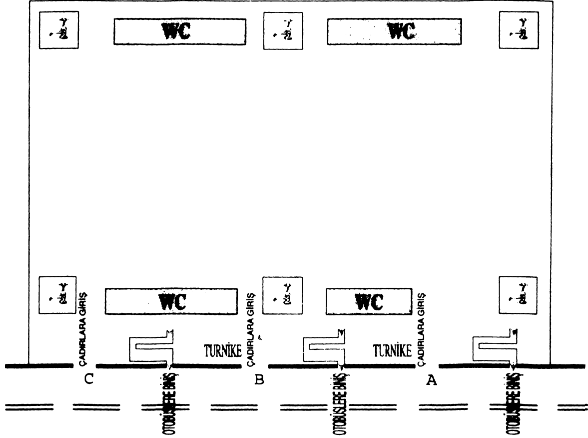
Namazdan sonra Vakfe yapılır.

Öğle ve ikindi namazları cem-i takdim ile kılınırken seferî olanlar öğleyi de ikindiyi de ikişer rek'at olarak kılarlar.[27]

---

(27) Seferilikle ilgili olarak bakınız, s. 39.

Şekil –6 Mekke Yerleşim Planı ve Arafat'a çıkış güzergâhı

Şekil-7 Arafat Çadırları ve Otobüs İniş ve Biniş Turnikeleri

7. Arafat Vakfesi

A-Vakfe Nedir?

"Vakfe", durmak demektir. Arafat Vakfesi ise belirlenen zamanda hac için ihramlı olarak Arafat sınırları içinde bulunmaktır. Arafat vakfesi, haccın en önemli rüknüdür. Çünkü süresi içinde orada bulunamayanlar o sene hacca yetişememiş sayılırlar. Hz.Peygamber **"Hac Arafattır"**[28] buyurmuştur.

(28) Tirmizi, Hac, 57 (Hadis No:889)

Arafat, Mekke'nin 25 km. güney doğusunda bulunan geniş bir alanın adıdır. Arafat vakfesi bu alanda yapılır. Bu geniş alanın sınırları levhalarla gösterilmiştir.

Arafat vakfesinin sahih olabilmesi için hac ihramına girmiş olmak ve belirlenen süre içinde Arafat'ta bulunmak gerekmektedir.

B-Arafat Vakfesinin Zamanı

Arafat vakfesinin zamanı, Zilhiccenin 9. günü, yani Arefe günü öğleyin Güneş'in tepe noktasına gelip Batı'ya meyletmeye başladığı andan (Zeval vaktinden) bayramın birinci günü fecr-i sadık dediğimiz tan yerinin ağarmaya başladığı ana kadarki süredir. Bu süre içinde her ne halde olursa olsun (uykuda, baygın, vakfenin farkında olsun, ya da olmasın) bir an orada bulunan kimse vakfe farzını yerine getirmiş olur. Uygulamada ise Arafat vakfesinin yapılışı aşağıda belirtildiği şekildedir.

C-Arafat Vakfesinin Yapılışı

Arefe günü Arafat'ta öğle ve ikindi namazları birleştirilerek kılındıktan sonra ayağa kalkılarak kıbleye karşı dönülür. Arafat duasının ayakta yapılması müstehaptır. Telbiye, tekbir, tehlil ve salavat

getirilir. Tevbe, istiğfar ve dua edilir. Esas olan herkesin içinden geldiği gibi dua etmesidir. Ancak isteyenler Dua kitabındaki Arafat Vakfesi duasını okuyabilirler.[29] Bir süre bu şekilde vakfe yapılıp bol bol dua edildikten sonra hacılar Arafat'tan ininceye kadar kalan süreyi yine ibadet, dua ve zikirle değerlendirmeye çalışırlar.

Arefe günü hac ihramıyla Arafat'ta bulunmak, bir müslüman için en büyük nasiplerden biridir. Çünkü, bu kutsal yerde ve bu mübarek zaman diliminde yapılan ibadetler geri çevrilmez. Bu itibarla müslüman Arafat'ta gönlünü her türlü dünyevi düşünce ve gailelerden arındırarak, bütün samimiyetiyle Allah'a yönelmeli, el açıp yalvarmalı, içine düştüğü günahları hatırlayıp göz yaşları içinde tevbe etmeli, af ve mağfiret dilemeli, kendisi, anne-babası, kardeşleri, çocukları, yakınları, milletinin fertleri ve tüm müslümanlar için içtenlikle dua etmelidir.

Arafat'ta içinde bulunulan zaman diliminin her dakikasının çok büyük kıymeti vardır. Bu değerli vakitleri faydasız konuşmalarla, lüzumsuz meşguliyetlerle ve pek gerekli olmayan eş-dost ziyaretleri ile geçirip heba etmemelidir. Hele hele başkaları-

---

(29) Vakfe duası, uygulamada topluca da yapılmaktadır.

na sıkıntı ve eziyet vermekten, kötü söz ve davranışlardan, haklı bile olsa bir takım gereksiz tartışmalardan şiddetle sakınmalıdır. Bilinmelidir ki, bu mübarek yerde sevaplar nasıl kat kat olursa, günahlar da öylece katlanır.

Resim-14 Arafat'tan Bir Görünüş

Güneş battıktan sonra Arafat'tan Müzdelife'ye intikal başlayacağından, akşama yakın gerekli şahsi hazırlıklar yapılır. Güneşin batmasıyla birlikte Arafat'tan Müzdelife'ye doğru hareket başlar. Kafileler belli bir plan dahilinde yola çıkarlar. Akşam namazı, Müzdelife'de yatsı vaktinde, yatsı namazıyla birleştirilerek (cem-i tehirle) kılınacağı için, kendi vaktinde kılınmaz. Yolda yine telbiye, tekbir, tehlil, salavat ve duaya devam edilir. Elden geldi-

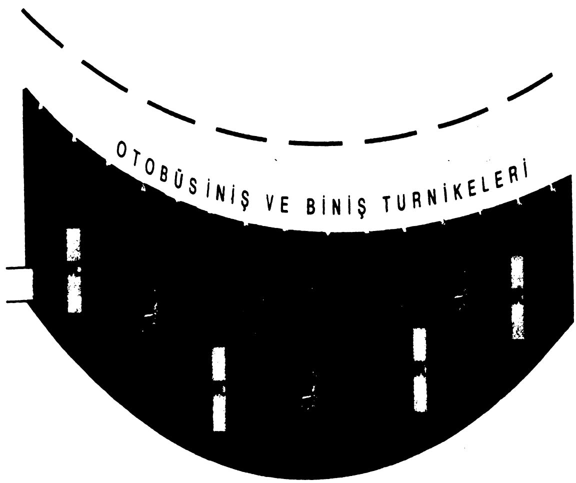
ğince bu kıymetli vakitler değerlendirilmeye çalışılır.

Müzdelife'ye varınca yatsı vaktinde, akşam ve yatsı namazı birleştirilerek kılınır.

8- Müzdelife'de Akşam ve Yatsı Namazlarının Birleştirilerek Kılınması

Yatsı vakti girip ezan okunduktan sonra kamet getirilerek ilk önce akşam namazı kılınır. Selam verdikten sonra teşrik tekbiri getirilir. Sonra ezan okunmadan ve kamet getirilmeden yatsının farzı kılınır. Selamdan sonra yine teşrik tekbiri getirilir. Böylece iki vaktin farzı bir ezan ve bir kametle eda edilmiş olur. Buna **"Cem-i tehir"** denir. Bundan sonra yatsının son sünneti kılınabilir. Daha sonra vitir namazı kılınır. Müzdelife'de akşam ve yatsı namazlarının birleştirilerek kılınması vaciptir.

Akşam ve yatsı namazları bu şekilde birleştirilerek kılındıktan sonra "vakfe" yapılacak zamana kadar ibadetle meşgul olunur. İhtiyaç varsa istirahat edilir. Şeytan taşlamada (cemaratta) atılacak taşlar toplanır. Bu taşların Müzdelife'den toplanması zorunlu değildir. Başka yerden de toplanabilir. Taşlar nohuttan büyük, fındıktan küçük olmalıdır. Taşların temiz olmama ihtimali varsa yıkanır.

Şekil-8 Müzdelife'de Türk hacılarının yerleşim planı ve otobüs iniş-biniş turnikeleri

9- Müzdelife Vakfesi

Müzdelife, Arafat ile Mina arasında ve Harem sınırları içinde kalan bir bölgenin adıdır. Müzdelife'nin sınırları levhalarla belirtilmiştir. Müzdelife'de vakfe yapmak haccın vaciplerindendir.

A- Müzdelife Vakfesinin Zamanı

Müzdelife vakfesi, bayram gecesi, gece yarısından itibaren güneşin doğuşuna kadarki süre içerisinde yapılır. Bu süre içinde her ne halde olursa olsun kısa bir an burada bulunan kimse vakfe görevini yerine getirmiş sayılır.

Ancak sünnete uygun olan, Müzdelife vakfesinin sabah namazından sonra yapılmasıdır. Şu kadar var ki, izdiham sebebiyle belirtildiği gibi gece yarısından sonra vakfe yapıp ayrılmakta bir sakınca yoktur.

B- Müzdelife Vakfesinin Yapılışı

Yukarıda belirtilen süre içerisinde, Arafat vakfesinde olduğu gibi, telbiye, tekbir, tehlil, salavat getirilir ve dua edilir. Asıl olan herkesin içinden geldiği gibi dua etmesidir. Ancak isteyenler Dua kitabındaki "Müzdelife Vakfesi Duası"nı okuyabilirler.

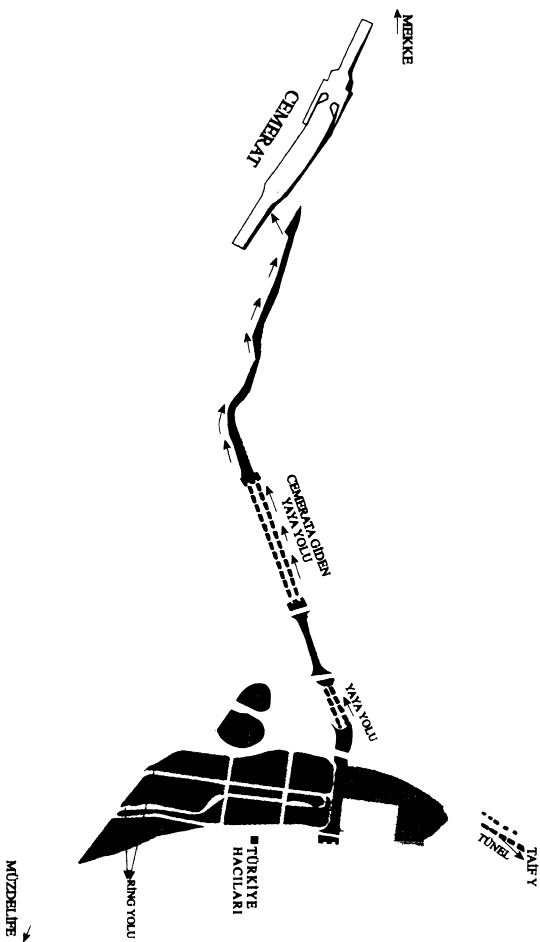
Müzdelife vakfesinden sonra Mina'ya hareket edilir. Kafileler belli bir plan çerçevesinde yola çıkarlar. Yol boyunca telbiye, tekbir ve tehlile devam edilerek Mina'da kalınacak çadırlara gelinir. İsteyenler burada bir müddet istirahat edip ihtiyaç giderirler. Daha sonra izdihamın olmadığı uygun bir

zamanda Büyük Şeytanı (Akabe Cemresini) taşlamak üzere şeytan taşlama (cemarat) mahalline gidilir. Uygulamada Türk hacıları genellikle **akşam** namazından sonra taşlamaya götürülmektedir.

10- Şeytan Taşlamak (Remy-i Cimâr)

Bayramın 1,2,3 ve 4 üncü günlerinde Mina'da bulunan ve **"Büyük Şeytan-Akabe Cemresi"**, **"Orta Şeytan-Orta Cemre"** ve **"Küçük Şeytan-Küçük Cemre"** diye adlandırılan üç taş kümesine usûlüne uygun olarak taş atmak haccın vaciplerindendir. Bayramın birinci günü Büyük Şeytana 7, ikinci, üçüncü ve dördüncü günlerinde ise her üç şeytana yedişerden 21' er taş atılır. Taşlama küçükten büyüğe doğru yapılır. Ancak, Mina'da kalınmadığı takdirde dördüncü günü taş atılması gerekmez. Uygulamada bayramın dördüncü günü Mina'da kalınmadığı için bu gün taş atılmamaktadır.

Şeytan taşlama; kötülükleri, haksızlıkları, zulmü ve tüm meşru olmayan şeyleri reddetme anlamı taşır. Şeytan taşlayan hacı, bu hareketiyle şeytana, şeytanın yoluna uyanlara ve bütün kötülüklere karşı çıkışını sergilemiş ve kendisinin de bundan böyle asla şeytana uymayacağını ortaya koymuş olmaktadır.

Şekil -9 Mina'da Türk Hacıların Yerleşim Yeri

A- Taşlamanın Yapılışı

Taşların atıldığı kümeye yaklaşarak, atılacak taş, sağ elin baş ve şehadet parmaklarının uçlarıyla tutulur. **"Bismillah, Allahu ekber rağmen li'ş-şeytani ve hizbih** (Allah'ın adıyla... Allah büyüktür. Şeytan ve taraftarlarına rağmen)" diyerek atılır. Taşların her biri ayrı ayrı atılmalıdır. Hepsi birden atılırsa tek taş atılmış sayılır. Taşlar, kümelerin üzerine veya kümeleri kuşatan havuzlara düşecek şekilde atılmalıdır.

B-Taşlamanın Zamanı ve Atılacak Taş Sayısı

a- Bayramın Birinci Günü

Bayramın birinci günü, Büyük Şeytana tarif edildiği şekilde **"7"** taş atılır. Atılan ilk taşla birlikte telbiyeye son verilir. Birinci günü taşlamaya gece yarısından itibaren başlanabilir. Taşlama, bayramın ikinci günü tan yeri ağarıncaya kadar devam eder.

b- Bayramın İkinci Günü

Bayramın ikinci günü, küçüğünden başlanarak her üç şeytana **7**'şerden toplam **21** taş atılır. İkinci günkü taşlama zeval vaktinde yani öğleyin güneşin tepe noktasına gelip batıya yönelmesiyle birlikte başlar, gece tan yeri ağarıncaya kadar devam eder.

MEKKE   MİNA

Büyük Cemre Orta Cemre Küçük Cemre

Cemerat Üstten Görünüş

Cemerat Yandan Görünüş

Şekil-10 Cemarat mahalli

c- Bayramın Üçüncü Günü

Bayramın üçüncü günü de ikinci günde olduğu gibi küçük şeytandan başlamak üzere her üç şeytana 7'şerden toplam **21** taş atılır. Üçüncü günde taşlamanın zamanı zeval vaktinden yani öğleyin güneşin tepe noktasına gelip batıya yönelmesiyle birlikte başlar, gece tan yeri ağarıncaya kadar devam eder.

d- Bayramın Dördüncü Günü

Bayramın dördüncü günü tan yeri ağarıncaya kadar Mina'dan ayrılmamış olanlar, tan yerinin ağarmasından itibaren güneş batıncaya kadar her üç şeytana "7"şerden toplam **21** taş daha atarlar. Tan yeri ağarmadan Mina'dan ayrılanların bu günün taşlarını atmaları gerekmez. Uygulama da böyledir.

Taşlamalarda, çok kalabalık olan gündüzün izdihamlı saatleri yerine, tenha olan gece saatleri, ya da akşam saatleri tercih edilmelidir.

Küçük ve orta şeytanlara taş atıldıktan sonra, mümkünse bir kenara çekilip dua edilir. Büyük şeytana taş atıldıktan sonra beklenmez, orası hemen terk edilir.

C- Taşlamada Vekâlet ve Atılamayan Taşların Kazası

Gücü yetenlerin taşları bizzat kendilerinin atmaları gerekir. Vekalet vererek başkasına attıramazlar. Hastalık, yaşlılık ve sakatlık gibi mazeretlerle taşları bizzat kendisi atamayacak durumda olanlar, vekâlet vererek taşları bir başkasına attırırlar.

Vaktinde atılamayan taşların, bayramın dördüncü günü güneş batıncaya kadar atılması vaciptir. Atılmadığı takdirde ceza gerekir.[30]

11- Hac Kurbanı (Şükür Hedyi)

Temettu ve Kıran haccı yapanların, hac kurbanı (şükür hedyi) kesmeleri vaciptir. Her ne kadar sün-

---

(30) Ceza ile ilgili olarak bu kitabın üçüncü bölümüne bakını

nete uygun olan, hac kurbanının, büyük şeytana taş attıktan sonra kesilmesi ise de, taş atmadan önce de kesilmesi mümkündür. Hac kurbanı, Harem Bölgesi sınırları içerisinde, bayramın birinci günü tan yerinin ağarmaya başlamasından itibaren kesilir.[31]

Hac kurbanının etinden sahibi dahil herkes yiyebilir.

Temettu ve Kıran haccı yapanlar, Kurban kesme imkânı bulamazlarsa bunun yerine on gün oruç tutarlar. Bu on gün orucun üç günü, **hacdan** önce ve hac ihramına girdikten sonra (Mekke'de) tutulur. En uygunu 7, 8 ve 9. Zilhicce günlerinde tutulmasıdır. Geri kalan yedi gün ise, bayramın dördüncü gününden sonra olmak üzere, hacdan sonra tutulur. Bu yedi günün memlekete döndükten sonra tutulması daha uygundur. Bunların peşpeşe tutulması şart değildir.

Hacılar, Kurban Bayramında şartlarını taşıyan her müslümanın kesmekte olduğu kurbanı (Udhiyyeyi) kesmek zorunda değillerdir. Fakat sevap kazanmak için nafile olarak kesebilirler. Nafile olarak

(31) Bir kimse hac kurbanını bizzat kendisi kesebileceği gibi vekâlet vererek bir başkasına da kestirebilir. Nitekim İslâm Kalkınma Bankası, bedeli i ödeyenlerin kurbanlarını, onlara vekâleten kestirmektedir.

bu kurbanı kesmek istedikleri takdirde vekâlet vererek memleketlerinde kestirmeleri daha uygun olur.

12- Tıraş Olup İhramdan Çıkma

Bayramın birinci günü Büyük şeytana taş atılıp kurban kesildikten sonra tıraş olup ihramdan çıkılır. Her ne kadar sünnete uygun olan, önce Büyük Şeytana taş atmak, sonra kurban kesmek, daha sonra da tıraş olup ihramdan çıkmak ise de, taş atmadan, ya da kurban kesmeden önce de tıraş olup ihramdan çıkmak mümkündür.

Umre ihramından çıkış konusunda da anlatıldığı gibi, ihramdan çıkmak için erkekler saçlarını dipten tıraş eder veya kısaltırlar. Kadınlar ise saçlarının ucundan bir miktar keserler. Böylece hac ihramından çıkışın birinci aşaması gerçekleşmiş olur. Buna **"ilk tehallül"** denir.

Bu aşamada eşiyle cinsel ilişki dışında bütün ihram yasakları kalkar. Cinsel ilişki konusundaki yasak ise, ancak Ziyaret tavafından sonra kalkar.

13- Ziyaret Tavafı

Ziyaret tavafı, haccın farzlarındandır. Haccın iki rüknünden birisidir. Buna **"İfada tavafı"** da denir.

A- Ziyaret Tavafının Vakti

Ziyaret tavafının vakti, bayramın ilk günü gece yarısından itibaren başlar, ömrün sonuna kadar devam eder. Uygulamada ziyaret tavafı, tıraş olup ihramdan çıktıktan sonra yapılmaktadır.

Ziyaret tavafının, bayramın ilk üç gününde yapılması sünnete uygun ise de, daha sonraki günlerde de yapılabilir.

B- Ziyaret Tavafının Yapılışı

Önce, **"Allah'ım! Senin rızan için ziyaret tavafı yapmak istiyorum. Bunu kolaylaştır ve kabul eyle"** diyerek niyet edilir. Daha sonra Hacer-i Esved hizasına gelerek **"Tavafın Yapılışı"** konusunda[32] anlatıldığı gibi tavafa başlanır ve yedi şavtla tavaf tamamlanır. Tavaf tamamlandıktan sonra belirtildiği şekilde tavaf namazı kılınır. Böylece haccın ikinci rüknü de tamamlanmış olur. Ziyaret tavafının tamamlanmasıyla hac ihramından çıkışın ikinci aşaması da gerçekleşmiş olur. Buna **"ikinci tehallül"** denir. Böylece eşiyle cinsel ilişki yasağı da ortadan kalkmış olur.

Ziyaret tavafının, tıraş olup ihramdan çıktıktan sonra yapılması sünnete daha uygundur.

---

(32) Bakınız, sayfa 53.

Özel hallerinde bulunan kadınlar, ziyaret tavafını bu halleri sona erinceye kadar ertelerler.

Arafat'a çıkmadan önce haccın sa'yini yapmamış olanlar, ziyaret tavafından sonra bu sa'yi yaparlar.

14- Haccın Sa'yi

Sa'y yapmak, haccın vaciplerindendir.[33]

Arafat'a çıkmadan önce haccın sa'yini yapmamış olanlar ziyaret tavafının ardından, **"Allah'ım! Senin rızan için hac sa'yini yapmak istiyorum. Bunu kolaylaştır ve kabul eyle"** diye niyet ederek daha önce **"Sa'y"** konusunda belirtildiği şekilde hac sa'yini yaparlar.

Hac sa'yinin, tıraş olup ihramdan çıktıktan sonra yapılması sünnete daha uygundur.

Bundan sonra hacı, Mekke'de kaldığı süre içinde beş vakit namazı Harem-i Şerif'te kılmaya özen gösterir. Bol bol nafile tavaf yapar. Mekke'den ayrılacağı sırada da **"Veda Tavafı"** yapar.

15- Veda Tavafı

Hacca uzaklardan yani Mikat sınırları dışından gelmiş olanların (Afakilerin) Mekke'den ayrılma-

---

(33) Şafiilere göre bu rükündür.

dan "Veda Tavafı" yapmaları vaciptir. Bu, hacıların hacla ilgili olarak yapacakları son görevdir (nüsüktür). Buna **"Sader Tavafı"** da denir.

Veda Tavafı, **"Allah'ım! Senin rızan için Veda tavafı yapmak istiyorum. Bunu kolaylaştır ve kabul eyle"** diye niyet edilerek tıpkı diğer tavaflar gibi yapılır. Tavafın arkasından, tavaf namazı da kılındıktan sonra çokça dua edilir, af ve mağfiret dilenir. Göz yaşı dökülür. İsteyen Dua kitabındaki veda tavafından sonra okunacak duayı okuyabilir.

Nihayet ayrılığın üzüntüsü içinde göz yaşlarıyla Kâ'be'ye ve Mescid-i Haram'a veda edilir.

Ziyaret tavafından sonra herhangi bir nafile tavaf yapılıp veda tavafı yapılmadan Mekke'den ayrılma durumunda kalınmışsa, yapılan bu nafile tavaf, veda tavafı sayılır.

Özel hallerinde bulunan kadınlar, bu durumları sona ermeden Mekke'den ayrılmak zorunda kalırlarsa, veda tavafı yapmazlar, bundan dolayı bir ceza da gerekmez.

VI- UYGULAMADA TEMETTU HACCI İLE İFRAT VE KIRAN HACCI ARASINDAKİ FARKLAR

Buraya kadar hac ibadeti yerine getirilirken nerede, nasıl hareket edileceği, Temettu haccı esas alı-

narak anlatılmaya çalışıldı. Şimdi Ifrat haccı ve Kıran haccının, Temettu haccından farklı olan taraflarına kısaca işaret edelim.

1- İfrad Haccı

Bilindiği gibi ifrad haccı, umresiz yapılan hacdır. İfrad haccı yapacak olan kimse, Mikat sınırında veya daha önce ihrama girerken "**Allah'ım! Senin rızan için hac yapmak istiyorum. Bunu kolaylaştır ve kabul eyle**" diyerek yalnız hacca niyet eder ve telbiye getirir. Bu şekilde hac için ihrama girdikten sonra, artık bayramın birinci günü tıraş oluncaya kadar ihramdan çıkamaz.

İfrad haccı yapan kimsenin Mekke'ye varınca yapacağı ilk tavaf, **Kudûm Tavafı** dır. Bunun için **"Allah'ım! Senin rızan için "Kudûm Tavafı" yapmak istiyorum. Bunu kolaylaştır ve kabul eyle"** diye niyet eder. Tıpkı **"Tavafın yapılışı"** konusunda anlatıldığı şekilde[34] Kudûm tavafını yapar.

İfrad haccına niyet edenler, hac ihramına girmiş olduklarından dilerlerse, haccın sa'yini Kudûm tavafının ardından yapabilirler. Bu takdirde Kudûm tavafını yaparken **"Iztıba"** ve **"Remel"**[35] yaparlar.

---

(34) Bakınız, s. 53.
(35) Bakınız, s. 53 (dipnot: 23); s. 55. (dipnot: 24).

Bunlar, artık "**Ziyaret tavafı**"ndan sonra sa'y yapmazlar.

İfrad haccı yapanların Hac kurbanı (Şükür hedyi) kesmeleri gerekmez. Ancak arzu ederlerse sırf sevabını elde etmek için nafile olarak kesebilirler.

2- Kıran Haccı

Kıran haccının, aynı yılın hac aylarında Umre ve Hacca birlikte niyet ederek ikisini aynı ihramla yapmak olduğunu belirtmiştik. Kıran haccı yapacak olan kimse, Mikat sınırında ya da daha önce ihrama girerken "**Allah'ım! Senin rızan için umre ve hac yapmak istiyorum. Bunları kolaylaştır ve kabul eyle**" diyerek, umre ve hacca birlikte niyet eder ve telbiye getirir. Bu şekilde niyet edip ihrama girdikten sonra bayramın birinci günü tıraş oluncaya kadar ihramdan çıkamaz.

Kıran haccı yapan kimsenin Mekke'ye varınca yapacağı ilk tavaf umre tavafıdır. Bunun için, "**Allah'ım! Senin rızan için umre tavafı yapmak istiyorum. Bunu kolaylaştır ve kabul eyle.**" diye niyet eder. Tıpkı "**Tavafın yapılışı**" konusunda anlatıldığı gibi umre tavafını yapar. Bu tavaftan sonra umrenin sa'yi yapılacağından tavafta "**Iztıba**" ve "**Remel**" yapılır. Tavaftan sonra sa'y bahsinde anla-

tıldığı şekilde[36] umrenin sa'yi yapılır. Sa'ydan sonra tıraş olunmaz. Belirtildiği gibi, bayramın birinci gününden tıraş oluncaya kadar ihramda kalmaya devam edilir.

Kıran haccına niyet eden kimsenin, umresini tamamladıktan sonra Kudûm tavafı yapması sünnettir. Kudûm tavafından sonra isterse haccın sa'yini yapabilir. Bu takdirde artık Ziyaret tavafından sonra sa'y yapmaz. Sa'yi, Kudûm tavafından sonra yapacaksa, tavafta **ıztıba** ve **remel** yapar.

Bundan sonra Arafat'a çıkıncaya kadar bol bol nafile tavaf ve ibadetle meşgul olur. Beş vakit namazını Harem-i Şerif'te kılmaya özen gösterir.

Kıran haccı yapanların da, Temettu haccı yapanlar gibi, hac kurbanı (şükür hedyi) kesmeleri vaciptir.

VII- HACDA KADINLARLA İLGİLİ BAZI ÖZEL DURUMLAR

Hac ve umrenin yerine getirilişi açısından kadınlarla erkekler arasında bir fark yoktur. Ancak, kadınlar için erkeklerde olduğu gibi özel bir ihram kı-

---

(36) Bakınız, s. 57.

yafeti söz konusu değildir. Elbise, baş örtüsü, çorap, ayakkabı gibi her zaman giydikleri kıyafetlerini giyerler. Yalnızca yüzlerini örtmezler.

Bir de erkeklerin yaptığı gibi telbiye, tekbir, tehlil, salavat okurken ve dua ederken seslerini yükseltmezler. Tavafta hızlı ve çalımlı yürüyerek **"Remel"**, Sa'yda da yeşil direkler arasında koşar adımlarla yürüyerek **"Hervele"** yapmazlar.

İzdiham olan yerlerde mümkün olduğu kadar erkeklerin arasına girmemeye özen gösterirler. Özellikle namaz kılarken, erkek safları arasında kalmayıp kadınlara ait yerlerde namaz kılarlar.

Adetliyken ihrama giren veya ihrama girdikten sonra adet görmeye başlayan kadınlar, tavafın dışında haccın bütün menasikini yerine getirebilirler. Harem-i Şerif'e giremezler.

Adetliyken ihrama giren ve ihrama girdikten sonra adetleri bitmeden Arafat'a çıkmak durumunda kalan hanımlar daha baştan ihrama girerken İfrad haccına niyet etmelidirler.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HACCA İLİŞKİN KUSURLAR, EKSİKLİKLER VE CEZALAR

Buraya kadar haccın, usulüne uygun olarak nasıl yapılacağı anlatıldı. Haccını bu şekilde eda eden bir kimse hacla ilgili görevlerini (menasiki) eksiksiz olarak yerine getirmiş olur.

Hac esnasında ihram yasaklarına uymamak, vaciplerden birini terk etmek, ya da ertelemek veya Harem Bölgesinde yapılmaması gereken bazı fiilleri yapmak gibi kusur ve eksiklikler, bir takım cezaları gerektirir. Bu cezalar, haccın kaza edilmesi, deve veya sığır (bedene) kesilmesi; koyun veya keçi (dem) kesilmesi; sadaka, bedel ödeme ve oruç tutmaktır. Şimdi bu cezaları gerektiren kusur ve eksiklikleri, tutum ve davranışları kısaca belirtelim.

I- IHRAM YASAKLARINA UYMAMAKLA İLGİLİ KUSURLAR VE CEZALARI

1- Haccın Bozulmasına Yol Açan Kusur

Hac için ihrama girdikten sonra henüz Arafat Vakfesi yapmadan cinsel ilişkide bulunmak haccın bozulmasına yol açar. Bu duruma düşen kimsenin, bozulan bu haccını yarım bırakmayıp tamamlaması, bunun yerine, gelecek yıllarda bu haccını kaza etmesi ve işlediği bu fiilden dolayı da bir koyun veya keçi (dem) kurban etmesi gerekir.

Umre için ihrama girdikten sonra, umre tavafını yapmadan cinsel ilişkide bulunan kimsenin de aynı şekilde umresi bozulmuş olur. Bu kimsenin, bozulan bu umreyi bırakmayıp tamamlaması, daha sonra bunu kaza etmesi ve işlediği suçtan dolayı da yine bir koyun veya keçi (dem) kesmesi gerekir.

2- Deve veya Sığır (bedene) Kesmeyi Gerektiren Kusur

Arafat Vakfesinden sonra, fakat henüz tıraş olup ihramdan çıkmadan (ilk tehallülden) önce cinsel ilişkide bulunan kimsenin, ceza olarak bir deve ya da sığır (bedene) kesmesi gerekir.

3- Koyun veya Keçi (dem) Kesmeyi Gerektiren Kusurlar

İhramlı iken Arafat Vakfesinden sonra tıraş olup henüz Ziyaret Tavafını yapmadan cinsel ilişkide bulunan; eşini şehvetle öpmek, okşamak gibi cinsel ilişkiye yol açan davranışlarda bulunan; saçın veya sakalın dörtte birini ya da başka bir uzvun tamamını tıraş eden; bir defada, aynı anda ve aynı yerde bütün tırnakları veya bir elin ya da bir ayağın tırnaklarının tamamını kesen; elbise olarak dikilmiş giysileri on iki saat boyunca veya daha fazla giyen, yine 12 saat boyunca başı ve yüzü örten; ayakkabı giyen; bir defada, aynı anda ve aynı yerde en az bir uzvun tamamına koku, yağ, jöle ve biryantin süren; kına yakan; saç ve sakal boyayan kimsenin ceza olarak bir koyun ya da bir keçi (dem) kesmesi gerekir.

4- Fıtır Sadakası Kadar Sadaka Vermeyi Gerektiren Kusurlar

İhramlı bir kimsenin 12 saatten daha az bir süre herhangi bir giysi ve ayakkabı giymesi, başı örtmesi; saç ve sakalın dörtte birinden az kısmını tıraş etmesi; bir elin veya bir ayağın tırnaklarının bir kısmını ya da ayrı ayrı yer ve zamanlarda tamamını kesmesi; ihramlı ya da ihramsız birini tıraş etmesi... ce-

za olarak fıtır sadakası kadar sadaka vermeyi gerektirir.

İhramdan çıkma aşamasına gelmiş olan ihramlıların başkalarını tıraş etmelerinden dolayı herhangi bir şey gerekmez.

5- Bedel Ödemeyi Gerektiren Kusurlar

İhramlı iken, karada yaşayan av hayvanlarını avlayan, yaralayan; onların tüylerini koparan, yumurtalarını kıran; avlayanlara yardımcı olan kimse ceza olarak bedel öder. Bedel, av hayvanının kıymeti iki bilirkişi tarafından takdir edilerek tesbit edilir. Tesbit edilen bu miktar usulüne göre fakirlere verilir.

6- Özür Sebebiyle İhram Yasaklarına Uymamak

Hastalık, kaza geçirme ve benzeri elde olmayan sebeplerle ihram yasaklarına uyamayan kimse, ceza ödeme konusunda muhayyerdir. Bu durumda olan kişi:

a) İstediği yer ve zamanda peş peşe veya aralıklı olarak üç gün oruç tutar.

b) Veya altı yoksula fıtır sadakası miktarı sadaka verir.

c) Yahut Harem Bölgesinde istediği zaman bir koyun ya da keçi (dem) keser.

II- VACİPLERDEN BİRİNİN MAZERETSİZ OLARAK TERK EDİLMESİ YA DA ERTELENMESİ İLE İLGİLİ EKSİKLİKLER VE CEZALARI

1- Deve veya Sığır (Bedene) Kesmeyi Gerektiren Eksiklikler

Ziyaret tavafını cünüp olarak yapan kimsenin, ceza olarak bir deve ya da sığır kesmesi gerekir. Cünüp olarak yapılan tavaf (hangi tavaf olursa olsun) abdestli olarak yeniden yapılırsa ceza düşer. Cünüp olarak yapılan tavafın abdestli olarak yeniden yapılması vaciptir.

2- Koyun veya Keçi (dem) Kesmeyi Gerektiren Eksiklikler

Mikat sınırını ihramsız geçen; sa'yi terk eden ya da hiçbir mazeret yokken sa'yi yürüyerek yapmayan, Müzdelife vakfesini özürsüz olarak terk eden[37], Şeytan'a hiç taş atmayan veya bir günde atılması gereken taşların yarıdan fazlasını süresi

(37) Hastalık, yaşlılık, izdiham ve trafik sıkışıklığı gibi nedenlerle Müzdelife vakfesini yapamayanlara bir şey gerekmez.

içinde atmayan; farz ve vacip tavaflarda setr-i avrete uymayan; Ziyaret veya Umre tavafının son üç şavtını ya da sadece birini yapmayan; Veda tavafı yapmayan; Ziyaret ve Umre tavafını abdestsiz, Umre, Veda ve Kudûm tavaflarını cünüp halde yapan[38]; Arefe günü Arafat'tan güneş batmadan önce ayrılan kimsenin, ceza olarak koyun veya keçi (dem) kesmesi gerekir.

3- Fıtır Sadakası Kadar Sadaka Vermeyi Gerektiren Eksiklikler

Kudûm veya Veda tavafının abdestsiz halde yapılması; Veda tavafı ile Sa'yin son üç şavtının yapılmaması ya da eksik yapılması ve bu şavtların mazeret yokken yürüyerek yapılmaması; şeytan taşlamada, bir günde atılması gereken taşların yarıdan çoğu atıldıktan sonra geriye kalanların atılmaması, ya da eksik atılması[39]; gibi eksikliklerden dolayı fıtır sadakası miktarı sadaka vermek gerekir.

(38) Cünüp ya da abdestsiz olarak yapılan tavaf, hangi tavaf olursa olsun abdestli olarak yeniden yapılırsa ceza düşer.

(39) Eksik bırakılan her taş için ayrı ceza gerekir.

III- HAREM BÖLGESİ YASAKLARINA UYMAMAKLA İLGİLİ KUSURLAR VE CEZALARI

Harem bölgesinin avının avlanması, kendiliğinden biten her türlü ağaç, bitki ve otların kesilmesi ya da koparılması, ihramlı olsun veya olmasın herkese haramdır. Bu sebeple Harem bölgesinin ağaç ve bitkilerini kesip koparan kimsenin, bunların bedelini takdir ederek fakirlere vermesi gerekir.

IV- CEZALARIN ÖDEME ZAMANI VE YERİ

Hac esnasında yukarıda belirtilen kusur ve eksikliklerden doğan cezaları ödemek için belirli bir zaman yoktur. Ömrün sonuna kadar her zaman ödenebilir. Ancak cezaları bir an önce ödeyerek sorumluluktan kurtulmak daha iyidir.

Söz konusu cezalardan, kurbanların mutlaka Harem bölgesinde kesilmesi gerekir. Etleri ise Harem bölgesi fakirlerine verilebileceği gibi, Harem bölgesi dışındaki fakirlere de gönderilebilir.

Sadaka, bedelini ödeme ve oruç cezalarının ödenmesi için belli bir yer yoktur. İstenilen her yerde bunlar ödenebilir.

Hac yaparken işlenen suç, kusur ve eksikliklerden dolayı gereken cezalar konusunda din görevlilerine veya fetva hey'etine başvurulması uygun olur.

Resim15- Mina'da kurbanlık satın alan hacılar

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BAŞKASININ YERİNE VEKİL (BEDEL) OLARAK HACCETMEK

I- HACCA KİM VEKİL (BEDEL) GÖNDERİR?

Hac görevini kendisi yapabilecek durumda olanların haccı bizzat yapmaları gerekir. Bunlar bir başkasını vekil (bedel) göndererek hac yaptıramazlar.

Üzerine hac farz olduğu halde bu farzı yerine getirmeyip ölümle karşı karşıya kalan kimsenin, vefat etmeden önce, bıraktığı maldan kendisi adına hacca vekil gönderilmesini vasiyet etmesi gerekir.

Böyle bir kimsenin geriye bıraktığı malın üçte biri, onun adına hacca vekil göndermeye yeterse, bu-

nunla vekil gönderilir. Yetmezse, varisleri diledikleri takdirde kendi mallarıyla gönderebilirler. Vasiyet olmasa bile varisleri onun adına hac yapsalar, bu kimse hac sorumluluğundan kurtulur.

Aynı şekilde haccın farz olmasının şartlarını taşıdığı halde haccetmeyip daha sonra yaşlılık, iyileşme ümidi olmayan hastalık, görme veya yürüme yeteneğini kaybetme gibi bir sebeple, bizzat hac yapamayacak duruma düşen kimselerin de hacca vekil göndermesi veya kendisi adına vekil gönderilmesini vasiyet etmesi gerekir. Haccın farz olmasının şartlarını taşıdığı halde baştan beri bizzat hac yapamayacak durumda olanlar da böyledir.

II- VEKİLİN (BEDELİN) GÖREVLENDİRİLMESİ

Hacca bedel gönderecek kimse (ölmüşse yakınları), haccın nasıl yapılacağını bilen ve hac yapabilecek nitelikleri taşıyan, aklı başında, tercihen daha önce hac yapmış ehil bir kimseyi kendisi adına hac yapmak üzere vekil tayin eder. Normal olarak hac masraflarını karşılayacak parayı kendisine verir. İfrad, Kıran veya Temettu haclarından hangisini yaptırmak istiyorsa o hacca niyet etmesini ister.

III- VEKIL NASIL HAREKET EDER?

Vekil, bedel gönderen kimsenin öngördüğü şartlar doğrultusunda hareket eder. Gönderen hangi haccın yapılmasını istemişse onu yapar. Vekil, hacla ilgili görevleri (menasiki) yaparken hep gönderen adına niyet eder. İhrama girerken, tavafa ve sa'ye başlarken, Arafat ve Müzdelife vakfelerinde, şeytan taşlarken, kurban keserken niyetini hep gönderen adına yapar. Aynı şekilde, öncelikle gönderen adına dua eder. Kendisi ve diğer müslümanlar için de dua edebilir.

Mesela gönderen, ifrad haccı yapmasını istemişse, vekil ihrama girerken; "**Allah'ım! Senin rızan için ....**[40] **adına hac yapmak istiyorum. Bunu kolaylaştır ve kabul eyle**" diye niyet eder ve "**Allah'ım! .... adına, Lebbeyk! Allahümme lebbeyk, lebbeyke lâ şerîke leke lebbeyk. İnne'l-hamde ve'n-ni'mete leke ve'l-mülk. Lâ şerîke lek.**" diyerek telbiye getirir.

Diğer niyetlerde de aynı şekilde hareket eder ve "**Haccın Yapılışı**" konusunda anlatıldığı şekilde haccı eda eder.

Gönderen, Temettu haccı veya Kıran haccı yapmasını istemişse, onun adına şükür kurbanı keser.

Vekil, kendisini gönderen adına tüm hac görevlerini yerine getirdikten sonra dilerse kendisi için umre yapabilir.

---

(40) Göndere in adını söyler.

Vekil, haccı yapıp dönünceye kadar masrafları için kendisine verilen parayı israf etmeden normal olarak harcar. Artan miktarı, dönüşünde gönderene iade eder. Gönderen kimsenin, artan parayı almayıp vekile bağışlamasında bir sakınca yoktur.

Hac, ibadet olduğundan vekilin, normal hac masrafı dışında bir ücret istemesi caiz olmaz.

Hacca vekil gönderen kimsenin, üzerine farz olan hac yükümlülüğünden kurtulabilmesi için, vekil olarak gönderdiği kimsenin hac masraflarını karşılaması gerekir.

Hac organizasyonlarında görev alanların hac yolculuğu masrafları genellikle organizasyonca karşılanmaktadır. Bu durumda görevlinin bir başkası adına vekil olarak haccetmesiyle adına hac yaptığı kişinin hac borcu ödenmiş olmaz. Görevlinin annesi babası gibi varisi olduğu kimseler bundan müstesnadır.

IV- BAŞKASI ADINA NAFİLE OLARAK YAPILAN HAC

Bir müslümanın, yaptığı her türlü ibadet, taat ve hayrın sevabını, ister sağ, ister ölmüş olsun, bir başka müslümana bağışlaması caizdir. Buna göre, bir kimse vekil edilmese bile, başkası adına nafile hac yapar ve sevabını ona bağışlayabilir.

Başkası adına yapılacak nafile hac için, vekilin ehil olması ve adına haccettiği kimse için niyet edip ihrama girmesi yeterlidir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

UMRE

I- UMRE NEDİR ?

Umre kelimesi, **ziyaret etmek** anlamına gelmektedir. Dini bir terim olarak umre, **"Belirli bir zamana bağlı olmaksızın ihrama girerek Kâ'be'yi tavaf etmek, Safa ile Merve arasında sa'y yapmak ve tıraş olup ihramdan çıkmaktan"** ibarettir.

Umrenin iki farzı vardır: İhram ve tavaf. Bunlardan ihram şart; tavaf, rükündür. Vacipleri ise sa'y ile tıraş olup ihramdan çıkmaktır.

Ömürde bir defa umre yapmak sünnettir.[41]

---

(41) Şafii ve Hanbeli mezheplerine göre farzdır.

1- Umrenin Fazileti

Umrenin pek çok fazileti vardır. Özellikle Ramazan ayında yapılan umrenin sevabı pek çoktur. Hz. Peygamber umre hakkında şöyle buyurmaktadır :

"Umre, diğer bir umre ile arasındaki günahları siler"[42]

"Ramazanda yapılan umrenin sevabı bir haccın sevabına denktir."[43]

2- Umrenin Zamanı

Umre için belirli bir zaman yoktur. Her zaman yapılabilir. Ancak, Arefe günü sabahından bayramın dördüncü günü akşamına kadar yapılması mekruh görülmüştür.

3- Umrenin Yapılışı

Umre yapmak isteyenler, gerekli hazırlıkları yaptıktan ve iki rek'at ihram namazı kıldıktan sonra, **"Allah'ım! Senin rızan için umre yapmak istiyorum. Bunu kolaylaştır ve kabul eyle"** diye niyet

(42) Müslim, Hac, 437 (Hadis No:1349)
(43) İbn-i Mace, Menasik, 45 (Hadis No:2991)

edip **"telbiye"** söyleyerek ihrama girerler. Bu şekilde ihrama girdikten sonra Kâ'be'yi usulüne göre tavaf ederler. Nihayet Safa ile Merve arasında sa'y yaptıktan sonra tıraş olup ihramdan çıkarlar. Böylece umre tamamlanmış olur.

Umrenin ihramına, bu kitabın **"İhrama Girmek"** konusunda belirtildiği şekilde girilir.[44] Umrenin tavafı, sa'yi ve tıraş olup ihramdan çıkılması da yine bu kitabın, **"Tavafın Yapılışı"** ve **"Sa'yin Yapılışı"** ile **"Tıraş Olup İhramdan Çıkmak"** konularında tarif edildiği şekilde yapılır.[45]

Mikat sınırları dışında kalanlar umre için ihrama, Mikat sınırlarında veya daha önce girerler. Harem bölgesinde bulunanlar, Harem bölgesinin dışına çıkarak ihrama girerler. Harem bölgesi ile Mikat sınırları arasında (Hıl bölgesinde) olanlar ise bulundukları yerden ihrama girerler.

Ülkemizden gidip de Mekke'de bulundukları süre içinde umre yapmak isteyenler, genellikle Medine-Mekke otoyolu üzerinde ve Harem-i Şerif'e yaklaşık 5 km. uzaklıkta bulunan **"Ten'im"**'e giderek ihrama girmektedirler. Bugün burada **"Hz. Aişe Mescidi"** bulunmaktadır.

---

(44) Bakınız, s. 42 vd.

(45) Bakını , s. 53, 57, 58.

Umrede Kudûm tavafı, Arafat ve Müzdelife vakfeleri, şeytan taşlama ve veda tavafı gibi görevler (menasik) yoktur.

Haccın ihram, tavaf, sa'y ve tıraş gibi menasikinde, rükün, şart, vacip ve sünnet olan hükümler, umrenin menasikinde de söz konusudur.

II- HACDAN SONRA UMRE

Hac yapıldıktan sonra bir süre daha Mekke'de kalacak olan hacılar, imkân buldukları takdirde, isterlerse bayramın dördüncü günü akşamından itibaren umre yapabilirler. Özellikle ifrad haccı yapanların, hacdan önce umre yapmadıkları için, hacdan sonra umre yapmaları uygun olur. Ancak, tavaf ve sa'y alanlarının yoğun olduğu günlerde ikinci, üçüncü, ya da daha fazla umre yapmaya kalkarak izdihamın artmasına sebep olunmaması tavsiye edilir.

Temettu haccına niyet edenlerin hacdan önce ikinci, üçüncü... umre yapmaları caiz ise de, o günlerdeki izdihamı da dikkate alarak, bunun yerine bol bol nafile tavaf yapmaları ya da mümkün mertebe vakitlerini Harem-i Şerif'te geçirmeleri daha iyidir.

ALTINCI BÖLÜM

MEDİNE-İ MÜNEVVERE'Yİ ZİYARET VE MEKKE-İ MÜKERREME'DEKİ BAZI ZİYARET YERLERİ

I- Medine-i Münevvere'ye Yolculuk

Peygamber Efendimizin kabrini ziyaret etmek, mescidinde namaz kılmak, Onun ve ashabının yaşadığı yerleri görmek üzere Medine'ye doğru yola çıkan bir hacı, bu ziyaretiyle yalnızca Allah'a yakınlaşma amacı gütmelidir. Çünkü hacının İslami duyarlılığını daha da artıracak olan bu kutlu yolculuk, gerçekten Cenab-ı Hakk'ın rızasını kazanmanın önemli bir vesilesidir. Zira Cenab-ı Hak, Peygamberini ziyarete gelenleri sever ve onların, onun huzurunda yapacakları duaları geri çevirmez. Hz. Pey-

gamber de kendisini ziyarete gelenlere şefaat edeceğini bildirmiştir.

Yolculuk esnasında, bol bol salatu selam getirilmeli ve Medine'ye yaklaştıkça bu daha da artırılmalıdır. Hacı, bu ziyaretin sıradan bir ziyaret olmadığını düşünerek büyük bir tevazu, saygı ve vakarla Medine'ye girmelidir.

Medine'ye girerken **"Rabbim! Gireceğim yere dosdoğru girmemi sağla; çıktığım yerden de dosdoğru çıkmamı sağla. Bana katından, yardımcı bir güç ver"**[46] duasını okuması güzel olur.

Evlere yerleşip gerekli ihtiyaçlar giderildikten ve hazırlıklar yapıldıktan sonra, Mescid-i Nebi ve Hz. Peygamber'in kabri ziyarete gidilir.

II- MESCİD-İ NEBÎ'Yİ VE HZ. PEYGAMBERİN KABRİNİ ZİYARET

1- Mescid-i Nebî'yi ve Hz. Peygamberin Kabrini Ziyaret Etmenin Önemi

Medine-i Münevvere, İslam nurunun yeryüzüne yayıldığı Peygamber şehridir. Her karışı, İslam'ın

(46) İsra Suresi, Ayet: 80.

aydınlığını insanlığa ulaştıran Allah Rasûlünün ve sahabenin hatıralarıyla doludur. Sinesinde İslam'ın en büyük önderlerini barındırmaktadır.

İslam'ın güzelliğini insanlara ulaştırabilmek için Peygamber Efendimiz buraya hicret etmiş, İslâm devleti burada kurulmuş, İslâm'ın mesajı insanlığa buradan ulaşmıştır.

Rasulüllah, İslâm'ı tebliğ görevini tamamladıktan sonra burada vefat etmiş ve buraya defnedilmiştir. Böylece Medine, Allah'ın en sevgili kulunu ve insanlığın gelmiş geçmiş en büyük önderini bağrında taşıma şerefini elde etmiştir.

Asr-ı Saadet, en parlak şekilde bu şehirde yaşanmıştır. İnsanlık tarihinin en güzel, en mutlu, en âdil, en hakkaniyetli örnek ve model toplumu, Peygamber Efendimizin terbiyesinde bu şehirde oluşturulmuştur.

Böylece bu şehir dünyada âdeta cennet misali bir hayatın yaşanabileceğine tanıklık etmiştir.

Tarih, Rasulüllah'ın sohbetine nail olan bu sahabe neslinin oluşturduğu toplum kadar güzel bir topluma bir başka yerde ve bir başka zamanda şahid olmamıştır.

İşte Medine-i Münevvere bu güzel insanların ge-

lip geçtiği ve pek çoğunun bağrında yattığı kutsal şehirdir.

Bu sebeple büyük bir engel olmadığı sürece hacıların, Medine'ye giderek Hz. Peygamberin kabrini ziyaret etmeleri ve mescidinde namaz kılmaları büyük önem taşır. Bu ziyaret İslâmî duyarlılığın bir göstergesidir.

Sırf Allah için, İslam'ın aydınlığının insanlığa ulaştırılması yolunda çalışmanın, fedakarlığın ve gayretin en güzel örneğini vermiş insanların gelip geçtiği bu mübarek şehri ziyaret etmekle hacı, bu aydınlığın, yeniden muhtaç olanlara ulaştırılması yolunda bir şuur ve azim kazanabilirse, ziyaretindeki amaç gerçekleşmiş sayılır.

Vefatından sonra kendisini ziyaret edenler hakkında Peygamberimizin:

"Beni vefatımdan sonra ziyaret eden sağlığımda ziyaret etmiş gibidir."(47)

"Kabrimi ziyaret eden şefaatimi hak eder"(48)

"Kalbinde beni ziyaretten başka hiçbir dü-

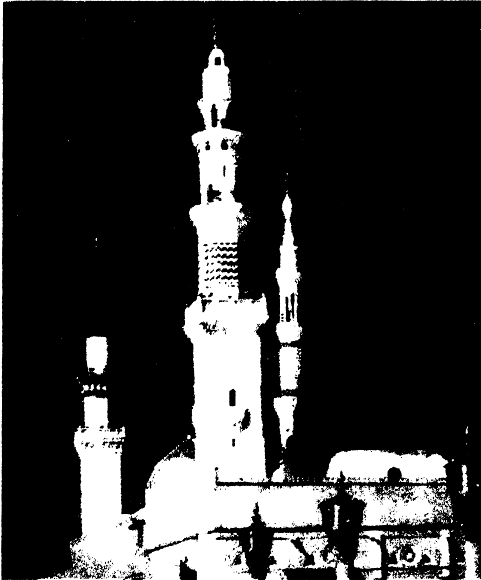
---

(47) Darekutni, II/278, No: 192 ; Beyhaki, Şuabü'l-İman , III/488, No: 4151; es-Süneni'l-Kübra, V/246; Heysemi , Mecmau'z – Zev^id, IV/2.

(48) Darekutni, II/278, No: 194 ; Beyhaki, Şuabü'l-İman , III/490, No: 4159; Heysemi, Mecmau'z-Zevâid IV/2

şünce olmaksızın kim beni ziyarete gelirse, Kıyamet gününde şefaatimi haketmiş olur."[49] buyurduğu rivayet edilmektedir.

Bu itibarla hacıların Medine-i Münevvere'ye giderek Peygamber Efendimizin kabrini ziyaret etmeleri, mescidinde namaz kılmaları, Peygamber sevgisini yenilemenin ve onun sünnetine bağlılığı kuvvetlendirmenin önemli bir vasıtasıdır.

Resim-16 Kubbetü'l-Hadra

(49) Taberani, el-Evsat, V/275, No: 4542

2- Mescid-i Nebî ve Hz. Peygamberin Kabri Nasıl Ziyaret Edilir?

"Mescid-i Nebî", Hz. Peygamber'in Mekke'den Medine'ye hicret ettikten sonra ilk iş olarak inşa ettiği camidir. "Mescid-i Nebî", Peygamber Meşcidi demektir. İçinde namaz kılmak üzere uzak yerlerden yola çıkılacak üç mescitten biridir.[50]

Bu üç mescidin diğer ikisi ise, **"Mescid-i Haram"** ve **"Mescid-i Aksa"** dır.

Mescid-i Nebî'nin içinde namaz kılmak çok sevaptır. Hz. Peygamber burada kılınan namazın sevabı hakkında şöyle buyurmuştur: **"Benim şu mescidimde kılınan bir namaz, Mescid-i Haram dışında, diğer mescitlerde kılınan bin namazdan daha faziletlidir."**[51]

Mescid-i Nebî ve Hz. Peygamber'in kabrini ziyaret ederken bazı usul ve adaba riayet edilir.

Bunlar şöyle özetlenebilir:

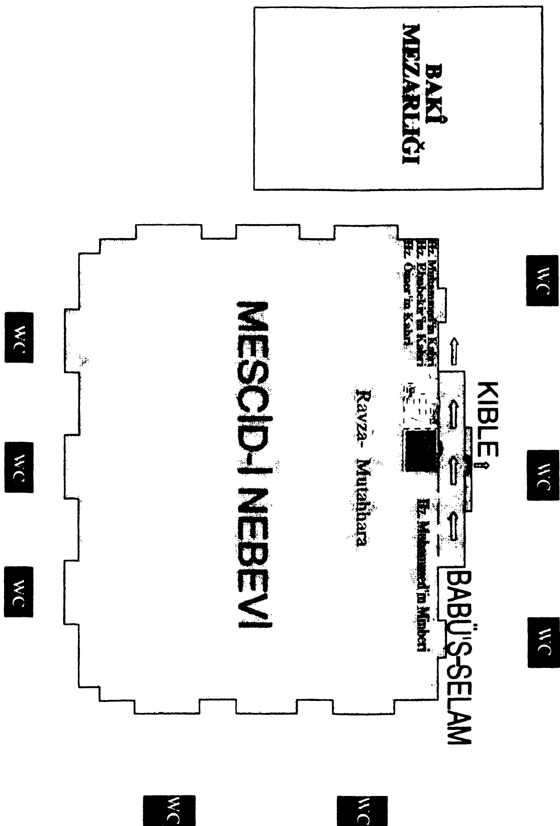
Mescid-i Nebî'yi ve Hz. Peygamber'in kabrini ziyaret etmek isteyen kimse abdest alır, mümkünse gusleder ve temiz bir kıyafet giyinir.

Ziyarete giderken yol boyunca çokça salâvat-ı şerife getirir. Mescid'e vardığında mümkünse **"Babu's-Selam"** dan sağ ayağını atarak edep ve

---

(50) Müslim, Hac, 95 [H.No: 1397]

(51) Müslim, Hac, 94 [H.No: 1394]

Şekil-11 Mescid-i Nebevi ve Cennetü'l-Baki'in Üstten Görünüşü

tevazu ile içeri girer. Girerken **"Allah'ım! Günahlarımı bağışla. Rahmet ve lütuf kapılarını bana aç"** diye dua eder. Kerahet vakti değilse iki rek'at **"Tahiyyetu'l-Mescid"** namazı kılar. Bu namazı mümkünse **"Ravza-i Mutahhara"** da kılar. "Ravza-i Mutahhara", Hz. Peygamberin kabri ile minberi arasında kalan kısımdır. Hz. Peygamber çoğu zaman namazlarını burada kılardı. Burası hakkında Hz. Peygamber: **"Evimle minberim arası, cennet bahçelerinden bir bahçedir."**[52] buyurmuştur.

Daha sonra bu ziyaret nasib olduğu için isterse iki rekat da şükür namazı kılar ve bu mübarek yerlere gelmeyi kendisine nasip eden Allah'a şükreder, dua eder. Nihayet edep ve sükunetle Hz. Peygamber'in kabrine yaklaşır. Başı hizasına gelerek yüzünü Hz. Peygamber'e çevirir. Alemlerin sevgilisi Hz. Muhammed'in huzurunda olduğunu düşünür. Hz. Peygamber'in, kendisini görmekte ve sözlerini işitmekte olduğunun şuur ve idraki içinde:

"Es-Selâmu aleyke yâ Rasûlallah
Es-Selâmu aleyke yâ Habîballah
Es-Selâmu aleyke yâ Nebiyyallah
Es-Selâmu aleyke yâ Hayre Halkillah
Es-Selâmu aleyke yâ Hâteme'n-Nebiyyîn
Es-Selâmu aleyke yâ Seyyide'l-Mürselîn"

---

(52) Müslim, Hac, 92 [H.No: 1390]

şeklinde selâm verir, dua eder. Hz. Peygamber'in huzurunda yapılan duaları Allah'ın geri çevirmeyeceğini düşünerek ihlas ve samimiyetle içinden geldiği gibi dua eder. İsteyen Dua kitabında yer alan "Hz. Peygamber'in Kabrini Ziyaret Ederken Okunabilecek Selâm ve Dua" yı okur.

Kendisi Hz. Peygamber'e selam verdikten sonra başkaları tarafından Hz. Peygamber'e emanet edilmiş olan selamları: "Ya Rasulellah! Falan, falan.... kimselerin de selamları var. Allah katında senden şefaat diliyorlar. Onlara ve bütün müslümanlara şefaat eyle" diye tebliğ eder.

Sonra bir metre kadar sağ tarafa ilerleyip Hz. Ebu Bekir'in başı hizasında durarak:

"Es-Selâmu aleyke yâ Ebâ Bekri's-Sıddîk

Es-Selâmu aleyke yâ Halifete Rasulillah

Es-Selâmu aleyke yâ Sahibe Rasulillah" şeklinde selam verir, dua eder.

Daha sonra bir metre kadar daha ilerleyip Hz. Ömer'in başı hizasında durur. Ona da:

"Es-Selâmu aleyke yâ Ömer

Es-Selâmu aleyke yâ Emire'l-mü'minîn

Es-Selâmu aleyke yâ Faruk" şeklinde selâm verir, dua eder.

Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer'in başında selâm ve dua konusunda da, isteyen Dua kitabındaki ilgili selâm ve duaları yapabilir.

Bundan sonra mescidde uygun bir yere çekilerek bol bol dua edilir.

Daha sonraki ziyaretler de aynı usul ve edep dairesinde yapılır.

Hz. Peygamber'e hayatında nasıl hürmet ve saygı göstermek gerekli ise, vefatından sonra da aynı şekilde hürmet ve saygı göstermek gerekir. Bu bakımdan, Peygamberimizin kabri ziyaret edilirken, yüksek sesle bağırılmaz; hürmeti bozan, edebe aykırı davranışlarda bulunulmaz; duvarlara ve demir parmaklıklara el sürülmez; bunlar öpülmez, etrafında tavaf yapılmaz, karşısında eğilinmez, secde edilmez. Bütün bunlar bid'at ve mekruhtur.

Medine'de kalınan süre içinde beş vakit namazın Mescid-i Nebî'de kılınmasına özen gösterilir. Beş vakit namazın dışında nafile namazlarla da meşgul olunur.

Halk arasında, Medine'de sekiz gün kalıp kırk vakit namaz kılmanın gerekli olduğu kanaati yaygındır. Ancak İslami kaynaklarda bu konuda bir hüküm mevcut değildir. Önemli olan Medine'de

kalınan sürenin ibadet ve dua açısından verimli bir şekilde değerlendirilmesidir.

Medine'de kaldığı süre içerisinde ayrıca ziyaret yerleri de ihmal edilmemelidir. Uygun bir zamanda oralar da ziyaret edilir.

Medine'den ayrılırken Hz. Peygamber tekrar ziyaret edilerek dua ve salatu selamlarla Medine'ye veda edilir.

III- MEDİNE-İ MÜNEVVERE'DEKİ DİĞER BAZI ZİYARET YERLERİ

1- Baki Mezarlığı

Mescid-i Nebî'nin doğu tarafında bulunan Baki Mezarlığını ziyaret etmek müstehaptır. Peygamber Efendimizi görme şerefine nail olan, sesini duyan, onunla namaz kılan ve İslâmiyet uğrunda hiçbir fedakarlıktan çekinmeyen on bin civarında sahabi bu mezarlığa defnedilmiştir. Üçüncü halife Hz. Osman, Hz.Abbas, Hz.Aişe, Hz. Fatıma, Sad b. Ebi Vakkas, Hz.Hasan gibi sahabe ile İmam-ı Malik gibi Tabiundan bir çok büyük zevat burada bulunmaktadır.

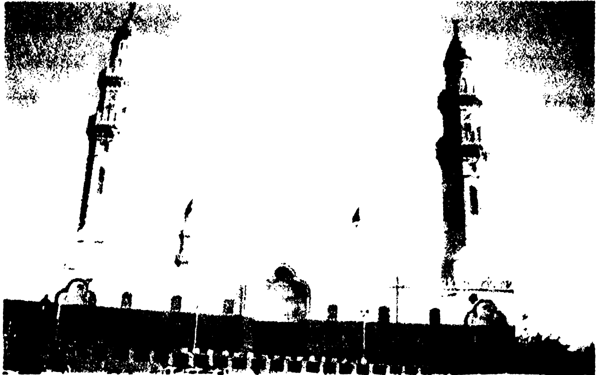
Mezarlığın içerisine girmek şart olmamakla birlikte kapısı açık olduğunda içeri girilerek; kapalı olduğunda dışardan ziyaret edilebilir. Ziyarette orada yatanlara selâm verilir ve dua edilir. İsteyenler Dua

kitabındaki mezarlıkları ziyaretle ilgili selâm ve duayı okuyabilirler.

Peygamber Efendimiz zaman zaman Baki Mezarlığını ziyaret eder ve orada medfun bulunan mü'minler için dua ederdi.

2- Kuba Mescidi

Peygamberimiz Hz. Muhammed, Mekke'den Medine'ye hicretleri esnasında, Medine'ye 5 km. mesafede bulunan Kuba'da 14 gün kalmıştı. Bu süre içinde Peygamberimiz orada bir mescid inşa etti ve burada namaz kıldı. Kur'an-ı Kerim'de takva üzere yapıldığı bildirilen ve İslâm âleminde cemaatle namaz kılınmak için yapılan ilk mescid budur.

Resim-17 Kuba Mescidinden Bir Görünüş

Kuba Mescidini ziyaret etmek ve burada iki veya dört rekat namaz kılmak müstehaptır. Bu mescidin ziyareti ile ilgili olarak Hz. Peygamber şöyle buyurmaktadır: **"Kim evinde güzelce temizlenip abdest aldıktan sonra, başka maksatla değil de sadece namaz kılmak için Kuba Mescidine giderse umre sevabı alır."**[53]

Hz. Peygamber sağlığında, cumartesi günleri Kuba Mescidini ziyaret eder ve burada namaz kılardı.

3- Uhud Şehitleri

Uhud, Medine'nin 5 km. kadar kuzeyinde bir dağın adıdır. Hicretin üçüncü yılında (M.625) müslümanlarla müşrikler arasında burada yapılan savaşta, ashab-ı kiramdan 70 kişi şehid olmuş ve buraya defnedilmişlerdir. Peygamberimizin amcası ve şehidlerin efendisi Hz.Hamza da bunlar arasındadır.

Hz.Peygamber, her yıl Uhud şehitlerini ziyaret eder ve onlara dua ederdi. Uhud şehitlerini ziyaret etmek de müstehaptır.

Uhud şehitleri de ziyaret edilirken selâm verilir ve dua edilir. Arzu edenler Dua kitabındaki mezarlık ziyaretinde okunacak selam ve duayı okuyabilirler.

---

(53) İbn Mace, Salat, 197 [Hadis No: 1412]

4- Kıbleteyn Mescidi

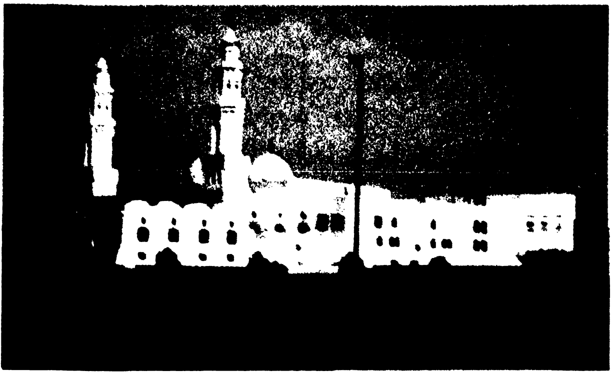
İslam'ın ilk yıllarında namazlar, Kudüs'te bulunan Mescid-i Aksa'ya doğru kılınıyordu. Peygamber Efendimiz Kıble'nin Kâ'be olmasını, yani namazların Kâ'be'ye dönülerek kılınmasını çok arzu ediyor ve bu konuda Allah'tan gelecek emri bekliyordu. Hicretten 18 ay kadar sonra Şaban ayının 15. günü (Berat Kandilinde) Hz. Peygamber, Seleme oğulları mahallesinde öğle veya ikindi namazının farzını kıldırdığı esnada, ikinci rekatın sonunda aşağıdaki âyet-i kerime indi:

... Seni elbette, hoşlanacağın kıbleye döndüreceğiz. O halde hemen Mescid-i Haram'a (Kâ'be'ye) doğru dön. (Ey mü'minler) siz de nerede olursanız olun, (namazda) oraya doğru dönün."(54)

Bunun üzerine Hz. Peygamber, namazı bozmadan hemen Kâ'be istikametine döndü, cemaat de saflarıyla birlikte döndüler. Böylece Kudüs'e doğru başlanan namazın son iki rekatı Kâ'be'ye yönelinerek tamamlandı. İşte bu bakımdan bu mescide **Mescid-i Kıbleteyn** (İki Kıbleli Mescid) denir. Bu mescidin yerinde şimdi büyük bir cami yapılmıştır. Bu cami ziyaret edilerek iki veya dört rekat Tahiyyet'ül-Mescid namazı kılınması ve dua edilmesi güzel olur.

---

(54) Bakara Sûresi, âyet : 144

Resim-18 Kıbleteyn Mescidinden Bir Görünüş

5- Yedi Mescidler

Hendek savaşının yapıldığı bölgede bir birine yakın küçük küçük yedi mescid bulunmaktadır. Bunlara "Yedi Mescidler" denir. Medine'ye gelenler tarafından buraların da ziyaret edilmesi âdet haline gelmiştir.

Resim-19 Yedi Mescidlerden Bir Görünüş

Resim-20 Yedi Mescidlerden Bir Görünüş

IV- MEKKE-İ MÜKERREME'DEKİ BAZI ZİYARET YERLERİ

Mekke'de, Hz. Peygamber ve onun değerli ashabının izlerini taşıyan bazı yerler vardır. Mekke'ye gidenler buraları ziyaret etmektedirler. Bunlardan bazıları şunlardır:

1- Hz. Peygamber'in Doğduğu Ev

2- Mu'alla Mezarlığı Hz. Hatice validemiz burada medfundur.

3- Hira Mağarası: Hz. Peygamber'e ilk vahyin geldiği yer olan bu mağara, Nur Dağının tepesinde bulunmaktadır.

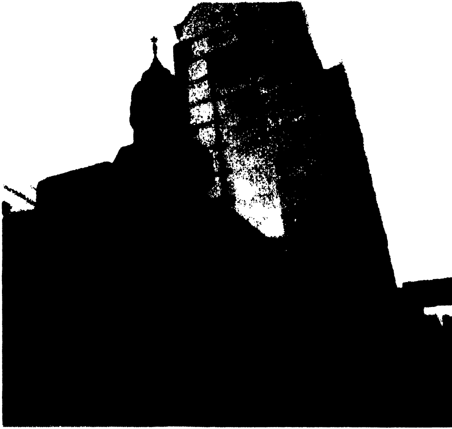

Resim-21 Hira Mağarasından Bir Görünüş

4- Sevr Mağarası : Hicret esnasında, Hz. Peygamber ile Hz. Ebu Bekir'in gizlendikleri mağaradır. Sevr Dağında bulunmaktadır.

5- Cin Mescidi : Cin Sûresi'nin indiği yerde inşa edilmiş olan mescittir.

Zikredilen bu yerleri ziyaret etmek haccın menasikinden (Farz, vacip, sünnet) olmayıp, yıllardır bir gelenek olarak yapılagelmektedir.

Resim-22 Cin Mescidinden Bir Görünüş

Resim-23 Mekke'deki Osmanlı Kışlası'ndan bir görünüş

YEDİNCİ BÖLÜM

HAC DÖNÜŞÜ VE SONRASI

I- HACDAN DÖNÜŞ

Hacının dönüşünü ailesine haber vermesi dinen güzel kabul edilen bir davranıştır. Sünnete uygun olan da budur. Bu itibarla hacı haber vermeden aniden çıkıp gelmemeli, mümkün olduğu takdirde dönüşünü ailesine bildirmelidir. Bu şekilde ailesinin bazı hazırlıklar yapmasına fırsat vermiş olur. Peygamber Efendimiz, uzun yoldan gelenlerin haber vermeden önce eve dönmelerini uygun görmezdi.

Aile efradının da hacıyı karşılaması iyi olur. Ancak bu karşılama, mütevazi olmalı ve aile çapında kalmalıdır. Gösteriş ve övünme imajı verecek sah-

nelere dönüşmemelidir. Bazılarının yaptığı gibi bir çok arabayla konvoy oluşturarak alayişli karşılamalar organize etmek dinen doğru değildir.

Hacının, dönünce iki rekat namaz kılarak bu önemli ibadeti eda etmeyi nasip ettiğinden dolayı Cenab-ı Hakk'a şükretmesi uygun olur.

II- HACI ZİYARETİ

Hac vazifelerini yerine getirip memleketlerine dönen hacıların eş, dost, komşu ve arkadaşları tarafından ziyaret edilmesi güzel olur. Ziyarete gelenler **"Allah haccını kabul etsin, günahlardan korusun. Bu yolda yaptığın masrafların yerini doldursun..."** gibi sözlerle hacıyı tebrik ederler. Hacı da onlar için dua edip Cenab-ı Hakk'ın onları affetmesini ve bağışlamasını diler, onlar için istiğfar eder. Peygamber Efendimiz:

"Allah'ım hacıyı ve hacının bağışlanmasını dilediği kimseleri bağışla!"[55] diye dua etmiştir. Bu bakımdan hacının duasını almak güzel bir davranıştır.

Hacı, kendisini ziyarete gelenlere hacda şahit olduğu güzellikleri anlatmalıdır. Karşılaştığı bir takım

---

(55) Hakim, Müstedrek, I/441

olumsuzluklardan bahsetmemelidir. Hacda kendisini gösteren birçok feyzi, bereketi ve muazzam sahneleri gözardı ederek anlatacak şikayetten başka bir şey bulamayanların, hacdan gereken istifadeyi sağladıklarını söylemek mümkün değildir.

Hacının, kendisini ziyarete gelenlere imkânları ölçüsünde ikramda bulunması da güzel bir gelenektir.

Hacdan önce veya sonra ziyafet vermek dini bir görev değildir. Bu bazı yörelerde âdet haline getirilmiştir. Gösterişe kaçılmadığı, kendisine ağır gelecek bir takım külfetlere girilmediği, özellikle fakirlerin de davet edilmesine itina gösterildiği takdirde böyle bir ziyafetin dinen bir sakıncasının olmayacağı hatta komşuları, dostları ve tanıdıklarıyla helalleşmeye de vesile olacağından güzel bir davranış olduğu açıktır. Ancak bazı insanların imkanları yeterli olmamasına ve kendileri için ağır bir külfet teşkil etmesine rağmen mutlaka böyle bir ziyafet vermeye kalkışmaları ise dinen doğru değildir.

III- HACCIN KAZANDIRDIKLARININ KORUNMASI

Hac yapmak kadar hacdan döndükten sonra,

kazanılan güzel hasletlerin kaybedilmemesi de önem taşır.

Kıyamete kadar insanlığın yoluna ışık saçacak aydınlığın ilk çıktığı kutsal mekanlarda hac yaparak günahlarından arındıktan sonra bu arınmışlığın korunması, sürdürülmesi ve geliştirilmesi için gereken gayreti göstermek hacının en başta gelen görevidir.

İnsanlar hacıyı örnek müslüman olarak görmek isterler. Bu bakımdan bilhassa olumsuz tutum ve davranışlarının İslam'ın aleyhinde propaganda malzemesi yapılacağını göz önüne alarak hacı, kesinlikle doğruluktan, dürüstlükten taviz vermemeli, hakkı hukuku gözetmelidir.

Her müslümanın görevi olmakla birlikte özellikle hacı, İslâm'ın güzelliğini yaşantısıyla fiili olarak göstermelidir. Bu sebeple İslâm'a aykırı düşecek tavır ve davranışlardan şiddetle sakınmalıdır. Bunun için yalan, haksızlık, hıyanet, ahde vefasızlık, aldatma, kandırma, eksik ölçme ve tartma. gibi gayr-ı ahlâkî tutum ve davranışlardan daima uzak durmalıdır. Hac bitip de memleketine döndükten sonra sırf menfaat, makam, mevki hırsı gibi birtakım basit düşüncelerle hacda kazandığı safiyeti bulandırmamalıdır.

Gerek dürüstlük, doğruluk, özü sözü bir olmak. gibi ahlâkî nitelikler açısından ve gerekse İslâmi bilinçlenme noktasından bir hacının, hacdan sonraki İslâmi hayatının hac öncesinden daha ilerde olması, makbul (mebrur) haccın en açık belirtisidir.

Yaptığı hac, Allah'a saygısını, takvasını ve Ahiret hayatına daha iyi hazırlanma şevkini ne derece artırmışsa haccı, Allah nezdinde o derece kabul görmüş demektir.

Bundan dolayı hacı, hacdan sonraki hayatını, hac günlerinde konsantre olduğu İslami yaşantı doğrultusunda sürdürme çabası içinde olmalıdır. Allah'a verdiği sözü daima hatırında tutarak kötülüklerden, İslâm'ın onaylamadığı her türlü söz, fiil ve davranıştan uzak durmalıdır. Ahdini bozmamalıdır. Çünkü Hacer-i Esvedi istilam, bir sözleşmedir. Bu hareketiyle müslüman, bundan böyle Allah'ın emir ve yasaklarına karşı gelmeyeceğine söz vermiş olmaktadır.

Bu itibarla hacı, yaptığı bu sözleşmeyi ihlal edecek her türlü söz, fiil ve davranıştan uzak kalmaya özen göstermelidir.

Şeytanın ya da heva ve hevesinin peşine takılarak ahde vefasızlık etmemelidir.

Hac, müslümana, müslümanların derdini dert edinme bilincini kazandırmış olmalıdır. Çünkü müslümanların derdini dert edinmeyen, onlardan değildir. Kâ'be'nin etrafında, Arafat'ta, Müzdelife'de, Mina'da müminler denizinden bir damla olarak onlarla aynı kalıba girip de hacdan sonra bu denizin bir damlası olmayı reddetmek, bir hacı için nasipsizliğin en büyüğü olur. Bu yüzden hacının gönlünde din kardeşine karşı en ufak bir kin, husumet ve nefret kalmamalıdır.

Müslümanların, damlaları birbirinden ayrılmayan bir okyanus gibi olmaları gerektiğini düşünerek, kendisini bu okyanusun bir damlası olarak görmeye devam etmelidir. Bu okyanusun içinde birtakım olumsuzluklara şahid olmuşsa, okyanusun bir parçası olarak bu olumsuzlukların nasıl bertaraf edilebileceği üzerinde kafa yormalıdır.

Hacı, Allah Rasûlünün 23 yıl boyunca canını dişine takarak İslam'ın aydınlığını insanlara nasıl ulaştırdığını gözü önüne getirip bu kutlu hizmetin, onun aydınlattığı yolda yeniden geliştirilmesinde hizmet alabilme azmi ve gayreti içinde olmalıdır.

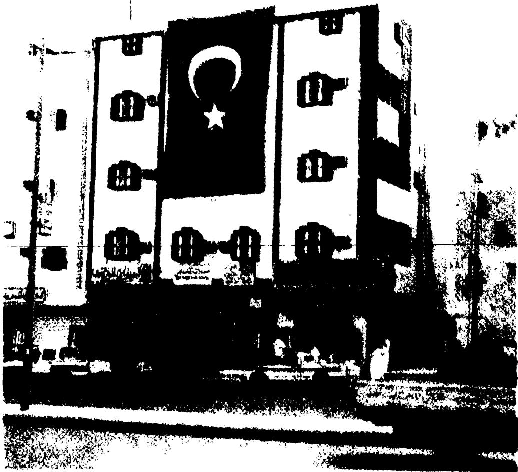
Resim– 24 Hastahaneden bir görünüş

Resim– 25 Servis hizmetleri

Resim– 26 Kayıp Merkezi

Resim– 27 Medine Hac İdare Merkezi